

תנובות שדה

גיליון מס' 90
סיון – תמוז תש"ע

מחיר מנוי שנתי – 54 ₪

בהוצאת
המכון למצוות התלויות בארץ
בנשיאות מרן הראש"ל הגר"ע יוסף שליט"א
בית עוזיאל

כתובת:

מערכת תנובות שדה
המכון למצוות התלויות בארץ
מושב בית עוזיאל
ד.נ. שמשון מיקוד 99794
טלפון: 08-9214829 08-9216829 פקס: 08-9207911
macon1@bezeqint.net

המערכת:

הרב שניאור ז. רווח, הרב אליהו ראש, הרב יוסף מאיר שטורך

עורך:

הרב יוסף מאיר שטורך - Imeir2@neto.bezeqint.net

המעוניינים להכניס מאמרים או תשובות לחוברת, מעבר לשני
עמודים, מתבקשים לשלוח ע"ג תקליטור

החוברת יו"ל בסיוע:

משרד המדע – מינהל התרבות
המועצה האיזורית גזר

© כל הזכויות שמורות

תוכן העניינים:

ה	תולעת האניסאקיס – סוף המערכה	מאמר מערכת:
ז	הרה"ג רבי שניאור ז. רווח רב איזורי במ.א. גזר ויו"ר המכון למצוות התלויות בארץ	מידע הלכתי – טפילים בדג ההרינג
ט	מו"ר הראש"ל הגרש"מ עמאר שליט"א הרב הראשי לישראל	אחת דיבר אלקים..
יא	הרה"ג רבי שניאור ז. רווח רב איזורי במ.א. גזר ויו"ר המכון למצוות התלויות בארץ	מאמר מסכם של המערכה על תולעת האניסאקיס
כג	הרה"ג רבי שניאור ז. רווח רב איזורי במ.א. גזר ויו"ר המכון למצוות התלויות בארץ	בעניין הנ"ל – מכתב לגאון הגדול רבי שלמה מילר שליט"א
לח	הרה"ג רבי אליהו ראש חוקר תורני ראשי ומנהל תחום פסיקה הלכתית של המכון	בעניין הקדמה בברכות
מד	מדור שו"ת – שאלות שנשאלו בבית ההוראה שע"י המכון למצוות	מדורים:
מו	מהנעשה ונשמע במכון – סיקור חנוכת מקווה טהרה ובית הכנסת המשופץ והכנסת ספר תורה במושב בית עוזיאל	

- מאמר מערכת -

תולעת האניסאקיס – סוף המערכה

בגיליון זה אנו מלווים את סוף המערכה ההלכתית שנמשכה מספר שנים ע"י הגאון רבי שניאור זלמן רווח שליט"א, יו"ר המכון למצוות התלויות בארץ, שחקר את הנושא לעומקו והציג את הממצאים שגילה, בפני גדולי ישראל. **כבר** לפני שנה לאחר שפורסמו תוצאות המחקר הראשוניים, הובאו דבריהם של מרן הגר"ש אלישיב, מרן הגר"ש וואזנר ומרן הגר"ח קנייבסקי שפסקו להחמיר.

אלא שכל עוד לא יצא פסק ברור, היו גורמים שונים שחשבו אחרת וניסו להוכיח, כי אין כל בעיה וכי תולעת מסוג זה, אינה נכללת בקבוצת התולעים האסורות.

הגרש"ז רווח המשיך במחקרו ההלכתי, תוך שהוא פונה לעזרת טובי המומחים בתחום, שביצעו בדיקות רבות ומקיפות, עד להגעת המסקנות הברורות, מהן עלה, כי תולעים אלו נכללות בהגדרות ההלכתיות לאיסור.

דבר האיסור ופירוט סוגי הדגים בהן יש חשש לנגיעות בתולעים מהזן הזה פורסם לראשונה ע"י הגרש"ז רווח שליט"א בספרו "תולעת שני" כך שני העוסק בתולעים המצויים בדגים.

בנוסף, דבר האיסור פורסם לרבים בקובץ התורני 'תל תלפיות' של קהילת חניכי הישיבות, וזאת לאור פסיקתו של גאב"ד חניכי הישיבות, הגאון רבי מרדכי גרוס שבחן את הסוגיה לעומק, והורה באופן חד-משמעי שתולעי האניסאקיס אסורים מהתורה.

באותו זמן אף יצא לאור הקונטרס "לאפרושי מאיסורא" מאת הגאון רבי משה מרדכי קארפ, מחשובי המו"ץ במודיעין עילית, שלאחר שעסק בסוגיא מכל צדדיה, נרתם מיד ופעל להביא החלטה מעשית של מרנן גדולי ישראל שליט"א.

וכך, לאחר חילופי מידעים וחוות דעת הלכתיות בין גדולי ישראל ולאחר שהדברים הוצגו בפניהם, פורסמה בשבוע שעבר דעתם של גדולי ישראל – דעת תורה, שחתמו על מכתב מיוחד העוסק בנושא הזה.

מרן בעל שבט הלוי הגר"ש וואזנר כתב: "בענין התולעים של דגים הנמצאים במעיים, ואותו מין תולעים נמצא גם בבשר, פשוט וברור שהם איסור על פי

התורה, כאשר יוצא מש״ע וש״ס, י״ד פ״ד. וכאשר ביאר הגאון ר' משה שאול קליין שליט״א. ומצוה לזכות הרבים בזה.

על פסק הגר״ש וואזנר, חתם מרן הגר״ש אלישיב: ״הנני מצטרף להנ״ל״, כשאלו מצטרפים מרן הגר״ח קנייבסקי והגר״נ קרליץ.

ראב״ד העדה החרדית, הגר״מ שטרנבוך כתב: ״אני מצטרף לגאונים הנ״ל, וכיון שאותו מין בחוץ ונכנס לבשר, בספק אסור מן הדין, ויש ליזהר ולהזהיר ממכשול״.

הגאון הגדול רבי נתן גשטנר, כתב: ״כיהודה ועוד לקרא הנני להוסיף כי ברור ופשוט דתולעים הנ״ל אסורים, וכמו שכתבנו בעניינו בשו״ת להורות נתן (ח״ט סי׳ כ״ה), וחלילה להקל״.

יש לציין שבספר ״תולעת שני״ כרך שני מאת הגרש״ז רווח העוסק בעניני הדגים, ויצא לאור כבר לפני שנתיים נכתבו עיקרי הסוגיא והמחקרים כולל פירוט הדגים הנקיים ואותם שבעיתיים, ובראש הספר בהסכמה של הראש״ל הגאון רבי שלמה עמאר שליט״א, העלה לאסור תולעים אלו, וכתב שהמזלזל בזה מכשיל את הרבים רח״ל. עכ״ד.

מי שהוביל את המערכה, הגרש״ז רווח, יו״ר המכון למצוות התלויות בארץ, מביע את תקוותו ובטחונו בכך שעם קבלת דעתם של מרנן ורבנן שליט״א, ינהגו כך הלכה למעשה כל ועדי הכשרות העוסקים בכשרות הדגים, וכן הרבנים האחראים על מערכת הכשרות ברבנות הראשית לישראל, שהרבה מסוגי הדגים מגיעים לארץ באישורם. ובכך נזכה להסיר מעל שולחנם של מלכים, את השרצים המרובים הללו שבאכילתם מעבר לאיסורי הלאוין החמורים, הם אף מטמטים ומטמאים את ליבו של האדם״.

במאמרו המקיף של הגרש״ז רווח שליט״א בגיליון זה, יופיע הפירוט המלא של הדגים בהן יש חשש לנגיעות תולעי אניסאקיס, ובאלו דגים ניתן להשתמש ללא חשש. כמו כן ניתן לקבל מידע מפורט ומעודכן במשרדי המכון למצוות התלויות בארץ, בטל׳: 08-9214829 או בפקס 08-9207911

מידע הלכתי – טפילים בדג ההרינג

בהמשך למידע הלכתי מהגליון הקודם, ברצוני להבהיר כמה נקודות אודות נגיעות של דגים מסויימים בטפילים.

בעלון הקודם, ואף בעלון הנוכחי אנו מסכמים את סוגיית הנגיעות בתולעי אניסאקיס, ובין ייתר הדברים אנחנו מתייחסים לנגיעות בדגי ההרינג. וכיון שלא ירדנו שם לפרטים ממש, ומאידך דג זה נוגע להרבה אנשים הנוהגים להשתמש בדג זה, על כן אפרט יותר אודות הנגיעות בדג זה.

ראשית אציין שכל הנכתב לקמן הוא בעיקר על פי הבדיקות שעשינו כאן בארץ שרוב ככל הדגים מקורם מנורבגיה, ואף הבדיקות שעשינו על דג זה בחו"ל היה במפעלים ואוניות דייג במדינת נורבגיה בלבד, כאשר ההרינג שמקורו מאלסקה ומשווק בארה"ב אמור להיבדק במהלך החודש בארה"ב.

ובכן, דגי ההרינג, הקפלין ועוד סוג או שניים חיים יחד בים הנורבגי, שהוא נגוע מאד בתולעי אניסאקיס, ולכן בדגים אלו כאשר הם נידוגים מן הים אנו מוצאים בכל דג כמות גדולה של תולעי אניסאקיס כשהם נמצאים בדפנות הבטן ובעיקר על האיברים הפנימיים כגון ביצי הדג בעונה שהם קיימים.

תולעים אלו נותרים במקומם כל עוד שהדג נמצא בטמפ' של המים, כולל לאחר הדייג – כיון שהדייג הוא יומי אז הדגים נכנסים כמות שהם אל מיכלי מים קרים וכך מגיעים למפעל וגם שם הם בתוך מים קרים עד העיבוד. כאשר מידי יום כל כמות הדייג מעובדת, כמות העיבוד עומדת על כ- 15 טון לשעה. כאשר כל הנתונים הנז' מאפשרים לנו להתחמק מכניסת התולעים אל תוך בשר הדג. כי חשוב להבין שכניסת תולעים אלו אל הבשר תלוי רק בדבר אחד, האם יש שלב שהתולעים מתחילים להתחמם והאם הם נכנסים לפעולה ומתחילים לנוע. כי כאשר הם מתחילים לנוע הם חודרים אל הבשר. ולכן עד שלב ההוצאה מן המים בבריכות שבמפעל הם עדיין בתנומה מוחלטת כמו באוניות וכמו בים. וכאשר הם מתחילים את שלב העיבוד כאן יש אפשרות שהם מתעוררים ומתחילים לנוע, ועל כן במהירות העיבוד היינו אמורים לקבל את הדג נקי, אולם כאשר הניקוי איננו מושלם ומותירים חלקי מעיים או קרום שעל הבטן וכיו"ב נותרים שם תולעים שבשלב מסויים הם חודרים אל הבשר, ולכן המציאות של הנגיעות בכל הדגים המגיעים מאלסקה היא גבוהה מאד [ואלו הם הדגים המעובדים בסין ומגיעים לאחר מיכן לארצינו הקדושה], ומאידך בנורבגיה, דגי ההרינג מעובדים בכמה צורות:

1. צורה אחת זה הרינג שלם רק ללא בני מעיים, אך לכלכוך רב נותר בדג, ועל כן כאשר אנחנו בודקים אותו בארץ ניתן למצוא עד 40% נגיעות גם בבשר מלבד מה שנותר בחלל המעיים.
 2. הרינג שלם אך פילה, כלומר ללא עור ועצמות, והוא כבר הרבה יותר נקי, אולם גם שם נותרים שאריות של לכלכוך כי הנקיון איננו מוחלט, ושם הנגיעות הוא נעה בין 8% עד 15% בתוך בשר הדג.
 3. פילה פרוסות הרינג, כאן הנקיון הוא מושלם, ועד היום הן במפעלים בנוורבגיה ובן בבדיקות בארץ מצאנו תמיד נקי מתולעים בבשר.
- על כן יש לבדוק עם יצרני הדגים – כלומר המפעלים שמייצרים את ההרינג לתעשיית הסלטים ולתעשיית הדגים מעושנים והמלוחים – באיזה אופן הם מייצרים את הדג, ולפי זה לדעת אם יש חובת בדיקה או שא"א להשתמש וכו'.**
- מאיזך ברור שבדגים כבושים שלימים יש להימנע כליל מלהשתמש עקב ריבוי הנגיעות הקיימת.**
- מכל מקום יש פתרון ששווה בכל סוגי עיבוד הדגים, והוא להוריד את כל החלק הרך של הדג [=הבטן] שעוטף את המעיים ששם בעיקר נמצאים התולעים ולא בחלק הקשה יותר שזה גב הדג – כנראה בתמונה.**

בברכה
שניאור ז. רווח

מו"ר הגאון רבי שלמה משה עמאר שליט"א
הראשון לציון והרב הראשי לישראל

אחת דיבר אלקים*

(שמות כ) וידבר אלקים את כל-הדברים האלה לאמר אנכי ה' אלקיך וכו'.

וברש"י שם: את כל הדברים האלה. מלמד שאמר הקדוש ברוך הוא עשרת הדברות בדבור אחד מה שאי אפשר לאדם לומר כן. אם כן מה תלמוד לומר עוד אנכי ולא יהיה לך שחזר ופירש על כל דבור ודבור בפני עצמו. (קושיית א"כ כו' פירוש לפי זה שמוכח מאת כל הדברים האלק שגם שאר עשרת הדברות כולם אמר הקב"ה בדבור אחד אם כן מה תלמוד לומר אנכי וגו' ר"ל מה בא לקודיענו במה שפרט לשון ב' דברות אלו מהשאר מדהוציאם בלשון זה שהמשמעות דווקא אלו שנים בפרט מפי הגבורה יצאו והלא לפי זה כולם כמוהם הקב"ה בכבודו ובעצמו דיברם. ותירץ שחזר ופירש וכו' ור"ל באותה החזרה לא החזיר ללמד על הכלל יצא אלא על הפרט אלו שתי דברות ראשונות ביחוד ודו"ק).

ובאוה"ז הק' כ' על קושיה זו וז"ל בתו"ד, "כמו כן ביום מתן תורה דיבר בתגבורת את כל הדברים בדבור אחד, ואומרו תיבת לאמר יתבאר בהעיר מה שיש לקעיר בנוסח עשרת הדברים מדוע שינה הכתוב נוסח דיבור מדיבור כי בתחלק התחיל לדבר בסדר זה אנכי ה' אלקיך, הוצאתיך, על פני, כי ה' הוא המדבר על עצמו יתברך שמו ואחר כך יצא לדבר בדרך אחר את שם ה' אלקיך, לא ינקה ה', שבת לק' אלקיך, כי ששת ימים עשה ה', שהיה לו לסיים כדרך שהתחיל על זה הדרך לא תשא את שמי, כי לא אנקה, כי ו' ימים עשיתי וגו': אכן יתבאר על דרך אומרם ז"ל (מכות כ"ד.) אנכי ולא יהיה לך מפי הגבורה שמענום פירוש בתגבורת הדיבור יובן כי כאשר דיבר ה' עשרת הדברים בדיבור אחד כמו שכתבנו בסמוך אין האוזן יכולת לשמוע כל הגבורות וכשהשמיעם לישראל השיגו הם שמוע ב' דברות מהם שהם דיבור אנכי וגו' ודיבור לא יהי' לך ויצתה נשמתם כאומרו (שה"ש ה') נפשי יצאה בדברו ולא יכלו הבין עוד ושאר הדברות נחצבו לקבות אש מקולו יתברך ועמדו סדורים על הר סיני עד שחזרה נשמת ישראל בטל חיים באו הדברות שהם קולות האדיר ברוך הוא והיו מדברות לכל א' מישראל, ולזה תמצא שאנכי ולא יהיה לך נחקקו בתורה כסדר שאמרם ה'

* מתוך דרשא שנאמרה במעמד חנוכת הבית למקווה המפואר ולשיפוץ בית הכנסת במושב בית עוזיאל. ראה כתבה נרחבת על המעמד בסוף הגיליון.

אנכי ה' אלקיך אשר הוצאתיך כי האלוה בכבודו מדבר נוכח לישראל בעד עצמו ברוך הוא וכמו כן במצות לא יהיה לך גם כן ידבר כסדר זה אבל משם ואילך ידבר קולו יתברך בעד מלאכו כאומרו שבת לק' אלקיך".

וע"פ דברי האור החיים הנ"ל אפשר לבאר משמעות הפסוק (תהילים סב) אחת דבר אלקים שתים-זו שמעתי כי עז לאלקים: ולך אד-ני חסד כי אתה תשלם לאיש כמעשהו. וידוע להקשות דכיון שתשלם לאיש כמעשהו מדוע הוי חסד הא הוי מן הדין.

ונראה לבאר ע"פ דברי האוה"ח הנ"ל שהדברים אמורים על מעמד מתן תורה כדלהלן. אחת דיבר אלקים היינו 10 הדברות בדיבור אחד. שתים זו שמעתי שעם ישראל שמעו רק שתי דברות. כי עז לאלקים, מכח העוז שנאמרו הדברים נפחו עם ישראל את נשמתם והקב"ה החייה אותם. והנה איתא במסכת אבות (פ"ו מ"ז) גדולה תורה שהיא נותנת חיים לעושיה בעולם הזה ובעולם הבא שנאמר כי חיים הם למוצאיהם ולכל בשרו מרפא ואומר רפאות תהי לשרך ושקוי לעצמותיך וכו'. ומבואר שתחיית המתים באה בזכות התורה. ולפ"ז מאחר ש"כי עז לאלקים" ולכן פרחו נשמתם ועוד לא קיבלו התורה, הרי שזה שהחזירם לחיים היה חסד, ורק שמטרת ההחזרה לחיים היה בשביל שיקיימו התורה ואתה תשלם (מראש) לאיש כמעשהו...

ה"צולם" חושב שהחיים העיקריים הם פסח וסוכות, שיש בהם הרבה ימים והרבה מצוות. אבל האמת היא שחג השבועות הוא החג העיקרי, כי חג הפסח וחג הסוכות באים כנגד הימים שמיציאת מצרים עד מתן תורה שבהם הוכשרו עם ישראל לקבלת התורה וחלק מהתהליך היה האותות והמופתים שנעשו להם. אבל חג השבועות הוא החג של התורה עצמה שהיא התכלית עצמה ולכן לא נלווים לה מצוות מיוחדות וכו'.

חובה על כל אחד ואחד לקבוע עיתים לתורה כי מצוות לימוד תורה היא העיקר והתכלית וזוהי זכות החיים שלנו בעולם הזה ובעולם הבא וכמו שהזכרנו מקודם.

אנו נמצאים במעמד קדוש של חנוכת מקווה טהרה חדש וחנוכת שיפוץ בית הכנסת והכנסת ס"ת ומעמד גניזת כתבי הקודש, במושב בית עוזיאל ע"ש הראשל"צ רבי בן ציון חי עוזיאל זכר צדיק וקדוש לברכה. אין מעמד מתאים מזה לימים אלו של ההכנה למתן תורה, לפאר ולרומם בית ה'. זכה המושב הנכבד הזה לשכן בתוכו את פעילות הקודש של המכון למצוות התלויות בארץ בראשות הרה"ג רבי שניאור רווח שליט"א, העושה לילות כימים יחד עם כל אנשי המכון לדאוג לכשרות המאכלים שבאים לשולחנו בכל אתר ואתר. יתן ה' שנזכה לקבל את התורה בשמחה ובטוב לבב כל הימים וכו'.

הרה"ג רבי שניאור ז. רווח שליט"א
ראש המכון למצוות התלויות בארץ
מושב בית עוזיאל

תולעת אניסאקיס בדגים – סוף המערכה

סקירה הלכתית ומקצועית בעקבות חתימת מרנן ורבנן גדולי ישראל
שליט"א על האיסור שבתולעת זו גם כשהיא בתוך בשר הדגים

תולעת אניסאקיס מהי ומה ייחודה?

כידוע איסור שרץ המים אסור מן התורה והאוכלו עובר בד' לאוין. הפונדקאיים העיקריים שבאמצעותם אנו מקבלים אלינו את השרץ, הם הדגים מכל מקורות הגידול שלהם.

בשולחן ערוך יו"ד סי' פ"ד סעי' ט"ז נפסק להלכה, שטפילים – תולעים הנמצאים על עור הדג, או בבטנו או על אחד מאיבריו הפנימיים – כיון שמקורם הוא מבחוץ, חל עליהם איסור שרץ המים. מאידך תולעים שבתוך בשר הדגים נפסק בשולחן ערוך שהם מותרים, וזה כדעת רוב הראשונים, ולא כדעת רבינו הרמב"ם שאוסר גם אותם שבתוך בשר הדגים. והטעם שהתולעים שבתוך בשר הדגים שהם מותרים, ביארה הגמרא במס' חולין דף ס"ז ע"ב, שהיינו משום דמיניהו קגבלי, כלומר הם נוצרו בתוך בשר הדג, ולא באו מבחוץ ואם כן מעולם הם לא היו שרץ המים, ולכן הם מותרים. וכלשון הראשונים בביאורם על הסוגיא "דא"א שבאו מבחוץ" ועוד לשונות כיו"ב.

ועל פי הנפסק בשולחן ערוך, גם היום בפועל רבו מאד הטפילים שבבשר הדגים שאיננו מוצאים אותם אלא בבשר הדג, ולכן אנו מתירים בפועל, את אותם טפילים המצויים בבשר דגי "טונה" "אלסקה פולוק" "סול" ועוד.

בשונה מן האמור, יש תולעת מסוג "אניסאקיס" הנמצאת לרוב באיברים הפנימיים ובדפנות הבטן של דגים רבים המצויים בימות השונים, [ולא בכולם, כגון הים שבמדינת מרוקו, ובחופי ניו זילנד ועוד שנמצא נקי מתולעים אלו נכון לימים אלו]. תולעים אלו מעבר לכך שהם נמצאים בדפנות הבטן של הדג, נמצאים גם בתוך בשר הדגים. ואם ברור שלגבי אותם הנמצאים בבטן הדג ובאיברי הפנים פשוט וברור שאסורים כדין שרץ המים, וכנפסק בשולחן ערוך. היה מקום לדון לגבי אותם תולעים כאשר הם נמצאים בבשר הדג, האם דינם

שונה כיון שהם בתוך הבשר ושמה יש להם דין של תולעים שבתוך הבשר שהם מותרים.

לאחר שנות מחקר ולאחר שביצענו נסיונות ובדיקות בהרבה ממקומות הדיג ברחבי העולם, ולאחר שבצענו מספר רב של נסיונות בדגים בשיטות דיג שונות הנהוגות ברחבי העולם, ולאחר ביצוע בפועל של שיטות עיבוד מסוגים שונים, הגענו למסקנות מאד ברורות על תולעת זו. וכל זה בשיתוף של מומחים מטעם המכון למצוות התלויות בארץ, יחד עם ביולוגים ימיים ועם פרופסורים מכובדים וידועים בתחומם. [=כאשר חשוב לציין שכל תוצאה מהמחקר הוכחה בפועל על ידינו וכמעט בכל שלב ראינו בעינינו ובדרך כלל לא נזקקנו לשירותי המחקר כיון שהכל היה למראית העין].

על חיי התולעת ואופן כניסתה לבשר הדגים:

תולעת אניסאקיס מצוייה רק בים הגדול ולא בבריכות ורק כאשר יש תנאים מספיקים למחזור חיים של התולעת. "אניסאקיס" היא שמה של משפחת תולעים הגדלים וחיים במי הים בכל רחבי העולם, הן במים קרים והן במים יותר חמים. מחזור חייהם של תולעים אלו הוא מחיות הים החיים בים. כאשר בים שוחים חופשי ביצים מופרות שמתפתחים לתולעים כשהם זעירות ביותר. התולעים הללו נבלעים ע"י דגיגים או סרטנים [קרי"ל או שרימ"פ] המצויים בים. הדגיגים נבלעים ע"י הדגים הגדולים יותר וממשיכים להתפתח שם. חיות הים אוכלים את הדגים הגדולים, והתולעים מתפתחים שם עד שמגיעים לשלב הבגרות הסופית. עם צואת חיות הים הם מוציאים לים החופשי ביצים המתפתחים בים לתולעים ונבלעים ע"י הדג הבא וכך זה חוזר חלילה. חשוב לציין כי כל מעבר של התולעת זה שלב נוסף בהתפתחות שלה. כלומר עם יציאת הביצים מהיונק הגדול, הם שוהים ימים או שבועות בקרקעית הים – תלוי בטמפ' המים. וכאן הם בשלב הירווי השני. כשהם נבלעים ע"י הסרטנים או הדגיגים הקטנים הם מגיעים לשלב השלישי שלהם. ובתוך הדגים הגדולים הם מגיעים לשלב הבוגר שלהם. כך שבפועל כשהם נאכלים במים הם כבר בשלב של התפתחות ולא בשלב הביצים.

היו מן הפוסקים שרצו לדון להתיר כיון שהתולעת בשלבים הראשונים כשהיא במים היא בגודל מיקרוסקופי ולכן יש מקום להתירה אף שהיא גדלה אח"כ במעי הדג. והדברים אלו אינם נכונים מכמה צדדים, האחד שאם כן יש להתירה גם כשהיא נמצאת במעיים – וזה היפך הפסק בשולחן ערוך. ועוד שדעת מרן

הגרי"ש אלישיב שליט"א ועוד מפוסקי דורינו שמיקרוסקופי היינו כשהוא נשאר כן, אולם אם הוא גדל לאחר מיכן איננו נקרא מיקרוסקופי. ועוד הדברים דחויים מן המציאות, א. מדברי המומחים וצינתי את דבריהם במאמר ארוך שנתפרסם בתנובות שדה גליון 89. שלהדיא הם מדברים סביב גודל של 5 מ"מ. ב. מהמציאות שניכר לעיני כאשר פתחתי סרדינים ושרימפסים קטנים והרוב המוחלט היה בגודל של חצי ס"מ, ואף כאשר מצאתי באופן נדיר תולעת קטנה ביותר היא הייתה יותר מגודל של חצי מ"מ, אולם מעולם לא מצאתי פחות מגודל זה. ובמאמרי שם ביארתי הסוגיא וההגדרה ההילכתית של ניכר ואינו ניכר, וצינתי שם לדברי המהר"ם בן חביב שכתב (שו"ת קול גדול סי' ה), שאפילו אם הבריה דקה מחוט השערה נקרא ניכר, עי"ש.

אלא שלמעשה כאמור כל הדיון סביב סוגיא זו אין בה חשיבות של ממש, שלאחר שבבני המעיים הם אסורים הדבר פשוט שתולעים אלו אסורות, וזה שהם נמצאים בבשר הם נכנסו לשם מן הבטן, ואם כן אלו תולעים שהיה עליהם דין של שרץ המים ונשארו באיסורם גם לאחר שנכנסו לבשר.

התולעת חודרת לבשר בדרך כלל רק לאחר המוות של הדג:

בשיחותיי עם המומחים הם ציינו שהתולעת למעשה ברוב ככל הפעמים חודרת אל הבשר רק לאחר שהדג מתחמם בצאתו מן המים. כי כל עוד הוא בחיי הדג בתוך המים התולעת נמצאת בתנומה ואיננה פעילה כלל. ובאמת זו המציאות שאנו רואים בעיננו מייד לאחר הדייג אנו מוצאים את התולעים מפותלות ולא בתנועה. ולכן כל עוד שהם נשמרים במים קרים או בהקפאה כמות שהיא מיידית, הם יישארו לעולם בתנועה מפותלת ולא בפעולה, ורק אם יש איזה זמן שהם מספיקים להתחמם הם נכנסים לפעולה, וכאשר נשארים הבני מעיים הם בד"כ מתחפרים בבני המעיים וכאשר הם ללא בני המעיים [כיון שבסוגי דייג מסויימים מוציאים את הבני מעיים מייד לאחר הדייג], אותם תולעים שהיו תפוסות לכתחילה על דפנות הבטן, מתחממות ונכנסות לתנועה וחודרות אל תוך הבשר.

לצורך המחשת הדברים ביצענו בערב פסח של שנה זו, נסיון במפעל של דגי הערינ"ג בנורבגיה ואתאר אותו לפי סדר השתלשלות הדברים:

וכיון שכהרגלי אני רוצה ללמוד ולראות את הדברים גם ללא מומחים, הזנחתי את המחקרים שעשיתי בעבר, ובחודש האחרון הייתי אישית בנורבגיה ושבוע אחרי היה צוות שלם מטעמי בנורבגיה ולהלן התוצאות:

מדובר בחברה שיש לה 11 מפעלים בנורבגיה של דג הרינג בעיקר. ונפגשתי עם מנהל שאחראי על הייצור בכל המפעלים כולם כלומר הוא המנהל כבר 20 שנה אל אופן הייצור בכל המפעלים. ולפני שניגשנו לבדיקות שוב ביררתי איתו האם אי פעם הוא פגש בבשר של ההרינג תולעי אניסאקיס [כי בבטן יש עשרות וכן על דפנות הבטן ועל הביצים וכו'] ותשובתו היא: שהוא עוקב כבר שני עשורים אחרי התולעים הללו ואף פיתח מכוונות מיוחדות להסיר את התולעים מביצי הדגים [כעת הם הגיעו לפיתוח מדהים שיכול הרבה לפתור את בעיית תולעי אניסאקיס בביצי הדגים] – אולם בשיטת הדייג שהם עובדים כבר עשרים שנה, הוא מעולם לא ראה תולעת אחת בבשר הדג. והוא הוסיף והסביר ואני מצטט אותו כמעט מילה במילה: בשיטת הדייג שלנו שהיא דייג שמעלים את הדגים מהים וישר מכניסים אותם לצ'לרים = מיכלי ענק של מים קרים בקור של מינוס 2 [=וכיון שמדובר במים מליחים הם אינם קופאים] ואז הדגים מתים מיד והתולעים ממשיכים את תנומתם שהיה בים, בקור הזה, אך הם נותרים חיים, וכאשר הדייג מגיע מידי יום למפעל הוא נכנס לבריכות ענק במפעל באותם תנאים, ועובר ישר למכוונות עיבוד שחותכות את הדג לשניים לחתיכות "פילה" ומנקות אותו מכל דפנותיו, ואילו את כל חלקי הפנים יחד עם התולעים מפריד לצד אחר, ובחודשים דצמבר עד פברואר שיש גם ביצי דגים, הם מופרדים משאר חלקי הפנים, ועוברים עיבוד מיוחד, והכל במהירות ובמכוונות אוטומאטיות, ובמהירות של 15 טון בשעה! ולכן לעולם עד סוף העיבוד התולעים עדיין בתנומה ואינם פעילים ולכן אינם חודרים לבשר ולא לאף מקום.

ואכן, ביומיים שהייתי שם, לא מצאתי ולו בחתיכת פילה אחד תולעים, ומאידך בדפנות הבטן לפני העיבוד מצאתי עשרות תולעים וכולם מפותלות כלומר בתנומה וללא פעילות. וכאשר הפרדתי את התולעים והנחתי אותם בחוץ תחת אור לאט לאט תוך זמן קצר התחלתי לראות אותם שהם נפתחים ומתחילים בתזוזה.

וישוב שבוע לאחר מיכן הוצאתי צוות מומחים מטעם המכון לאותו מפעל, ונבדקו שם טונות רבות של פילה דג הרינג ולא נמצאה תולעת אחת! ומאידך הם השאירו עשרה דגים שנלקחו ישר מן הים, בתוך חדר מחומם, למשך יממה שלימה, ולמחרת בבוקר נפתחו הדגים ובכולם [להוציא דג אחד] נמצאו כל התולעים בתנועה והם מחופרות באיברי הפנים ונכנסים ויוצאים והיו כאלו שאף חדרו חלקית לתוך הבשר! כלומר באלפי חתיכות פילה לא נמצאה נגיעות אחת, ואילו בעשרה דגים בודדים שנשארו לא בתנאי קירור נמצאו כמעט בכולם תולעים מחופרות – האם עדיין צריך הוכחה נוספת שאכן הם חודרים רק לאחר

שהם פעילים שזה לאחר מיתת הדג באם משאירים אותו בתנאי טמפרטורה רגילים.

ועל פי המתואר לעיל גם יובן מדוע בדג מרלוזה בקלה – המיובא בארגנטינה ממפעלים אין אנו מוצאים בבשר כמעט שום תולעים מחופרות, ומאידך באותם המיוצרים על גבי האוניות, או לחילופין כל דגי הבקלה המיובאים מאלסקה, קנדה, רוסיה ועוד, אנו מוצאים תולעים גם בבשר. וכל זה מהחילוק הנ"ל, שדגי בקלה המעובדים במפעל מגיעים אל המפעל טריים במי מלח קרים מאד, שהתולעים בתנומה ואינן פעילות, ולכן אינם חודרים אל הבשר. ומאידך בדייג רגיל שמתחילים לעבד מייד כאן החשש לתולעים הוא גבוה שכן כל זמן שהם כבר ממתנים לעיבוד התולעים חוזרות לפעילות והם חודרים לבשר [ולכן תמיד הם נמצאים רק בחלק הרך של הבשר שיותר קל להם לחדור בזמן הקצר שיש להם עד אשר מקפיאים אותם באוניות]. ובכל זה אין הבדל בין סוגי הדגים אלא בכל מדינה שזה מצוי שם התולעים, ושיטת הדייג היא שהוא נפגש עם הטמפרטורה הרגילה ואיננה בקירור אפשר למצוא את התולעים בבשר וזה אכן המציאות בדגי הסלמון, הפלאונדר, הסול, הפולוק, ההרינג ושאר דגים המגיעים מאלסקה, קנדה, רוסיה ועוד. שכך היא שיטת הדייג שלהם והשיווק למפעלים הוא כשהדגים מנוקים וקפואים, ולכן כל אותם תולעים שנותרים בדפנות הבטן מתעוררים מתנומתם ומתחילים לחדור אל הבשר. ואז הם בזמן ההקפאה נותרים כמות שהם בצורות שונות בבשר הדג. ומאידך בכל הדגים שנותרים טריים במי קרח התולעים עדיין בתנומתם, ואינן פעילות עד זמן העיבוד, ואם בזמן העיבוד מנוקים היטב, הם אינם נמצאים בבשר כלל.

ומכאן יובן מדוע אנו כותבים בכל מיני פירסומים שפילה בשר ההרינג המצוי בארץ ישראל הוא בחזקת נקי – וזאת מכיון שאנחנו בודקים הרינג כבר שנים הן בנורבגיה, והן בארץ ישראל שהרוב המוחלט מגיע מנורבגיה, ותמיד נמצא נקי* . ומאידך, המיובאים מאלסקה או בחלק של קנדה, או ארה"ב או רוסיה, ניתן למצוא נגיעות גם בבשר – ואין לי מידע מפורט באחוזים שזה קיים שם, אך אני מעריך שזה כפי המצוי בסול ובפלאונדר ובאחרים – וכל זה עקב השיטות השונות של סוג הדייג של אותם דגים.

* למעשה בהרינג יש צורות שונות של עיבוד וראה בטבלה בפירוט יתר.

אם כן נמצינו למידים למסקנת הדברים:

א. ההיתר של תולעים בבשר הדגים היא הלכה פסוקה וכן המנהג בפועל בכל סוגי הטפילים המצויים רק בבשר הדגים.

ב. מדברי כל הראשונים מבואר שההיתר איננו הלכה למשה מסיני, אלא יש בו טעם, שתולעים אלו לא באו מבחוץ ולכן אין דינם כשרץ המים, כיון שמעולם לא שרצו במים.

ג. תולעת אניסאקיס להבדיל משאר סוגי הטפילים שבבשר נמצאת גם בדפנות הבטן, ואם כן יש רגלים לדבר שכשם שאסורה במעיים כך היא תהיה אסורה גם בבשר.

ד. תולעת זו, לכו"ע מקורה מבחוץ וזה על פי כמה הוכחות מן המציאות גם ללא דברי המומחים, וק"ו שכל המומחים מסכימים לדבר, וא"כ דינה כתולעת ששרצה במים, ודינה כשרץ אף אם אח"כ היא נמצאת בבשר.

ה. תולעת זו, אין כ"כ חשיבות לגודלה, כי אחרת נתירה גם בבני המעיים. אולם לגופו של עניין ברוב המוחלט של הבדיקות בשרימפסים ובדגיגים הקטנים היא נמצאה על ידינו בגודל של כ 0.5 ס"מ [וכך גם דעת גדולי המומחים ששוחחתי והתכתבתי עמם], וגם בפעמים הבודדות שמצאנו קטן ממילימטר ואף היה בגודל כחצי מ"מ, מ"מ זה ניכר היטב לעין ומעולם לא מצאתי גודל זעיר שיש להסתפק אם הוא מיקרוסקופי. [כולל כאשר חיפשתי בכל אמצעי הגדלה שיש לנו במעבדה].

ו. גם לאותם שרצו לומר שגודלה כ 0.2 מ"מ עדיין זה נחשב כניכר לעין מפאת גודלה וכדין המילב"ן [האקריות] ועוד. וגם אם יאמר מי שרוצה לומר נגד המציאות הנראית לעינינו שהיא מיקרוסקופית עדיין יש לזכור את הדיעות של גדולי דורינו שאם כעת היא נראית לעין אף שבתחילתה אינה נראית לעין דינה כפירשה ואסורה במצב שלפנינו שהיא נראית לעין.

ז. ובנוסף לכל האמור הבאתי את המציאות שנכתבה ע"י המומחים ואנו נתקלים בה במציאות חוזרת ונשנית, שתולעים אלו נמצאים ברובם המוחלט בתנומה מוחלטת בתוך הדג, ותמיד שמוציאים את הדג מן המים אותם תולעים סגורים בספירלה ואינם בתנועה, ורק לאחר שהם מתחממים מעט הם נכנסים לפעולה ואז חודרים לבשר, כלומר כל חיותם דינם כתולעים שבמעיים ורק לאחר המוות חודרים לבשר, וממילא מעולם לא היה דינם כתולעים בבשר. ובסו"ד ציינתי את

המחקר שעשינו בחודש האחרון בנורביגיה שמשאשר את המציאות הידועה לנו כבר שנים מאז שהתחלנו לעסוק בנושא.

ח. מן הסעיף האחרון אנו למידים מדוע בנורביגיה בכל דגי ההרינג למרות שיש ריבוי גדול במעיים ובדפנות הבטן, אין מוצאים כלל בבשר. וכן בדגי בקלה בארגנטינה כאשר הם מעובדים במפעל, כיון שבשניהם לאחר הדייג הדגים נכנסים למים קרים מאד שהדג מת, והתולעת ממשיכה בתנומתה, והדגים מגיעים למפעל כשהם טריים וקרים ומעובדים מייד ולכן הם נקיים. וכל זה להבדיל מאותם דגים שדגים אותם בשיטות דייג אחרות, והם מתחממים עד לנקיון שעושים להם באוניות עצמם, או ההקפאה שמקפיאים אותם כדי לשלחם לעיבוד לאחר זמן, וגם בזה רואים הבדל ברמת הנגיעות בין הדגים שמקפיאים אותם ללא בני מעיים שאז הנגיעות גבוהה יותר כי הם עוברים זמן חימום גבוה יותר, לבין אותם הנידוגים עם בני המעיים, שהנגיעות בבשר מופחתת יותר.

ט. לסיום, אני רוצה להדגיש שבדגים שבעיקר הם נגועים והם הדגים המיובאים מאלסקה כקפואים למפעלי העיבוד בעולם ובעיקר בסין, רמת הנגיעות גבוהה בין דגי הסלמון שיש רוב נגיעות בכמה וכמה תולעים בכל דג ודג [וכמובן שדגי סלמון מהכלובים נקיים וכמבואר לעיל – יש לציין את בדיקת המעבדה שנעשתה לבקשת הגאון רבי גרשון בעס שליט"א חבר ביה"ד דלוס אנג'לעס ביום חמישי ח אייר כאשר הוא הביא דג סלמון שמקורו מן הים ושיש עליו חותם בד"ץ מסויים ובבדיקה שנערכה לפניו הוצאו 61 תולעי אניסאקיס = 244 לאוין מפילה של דג אחד ה' יצילנו!]. וכן המציאות בדגי פלאונדר, קוד ועוד. לבין דגים אחרים כגון יילו פין סול או פולוק שבכל דג יש תולעת אחת או שניים והכי נקי שראיתי זה כל דג שני שהוא נגוע, [וזה המיעוט יותר כי המצוי יותר זה נגיעות בכל דג]. הרי שיש לנו חזקת נגוע ודאי בדגים אלו. ואותם המסתמכים רק על הגויים בבדיקה ללא משגיח ישראל מומחה שעומד על גבם טעות גדולה בידם, כי אף אם משגיח מומחה העבודה קשה מאד, וק"ו לסמוך על הגויים בלבד שמנסיוני כל התועלת שלהם היא לכל היותר 30-40% מניקיון הנצרך לעשותו, וגם זה תלוי מאד בסוגי המפעלים וברמת הנגיעות של התוצרת. די לי לציין שצוות מומחים שלנו שהיה לפני חודש בסין לייצר פולוק בהשגחה צמודה וכמובן ללא עור [שצבעו כהה וחובה לבודקו משני הצדדים] ולמרות כל הבדיקות שנערכו 4 פעמים בכל הדגים הריבוי היה כל כך עצום עד שלמרות כל העבודה נותר מעל 12% נגיעות של אניסאקיס בבשר הדגים, ובלית ברירה פסלנו את כל הייצור, והצוות שב ריקם!

והנה לאורך השנתיים האחרונות הבאנו את כל הנתונים הנז' לפני מרנן ורבנן גדולי ישראל שליט"א ולפני חלק גדול מאותם פוסקים נכנסתי יחד עם הגאון רבי משה מרדכי קארפ שליט"א יחד עם צוות המעבדה ויחד עם דגים שונים והראנו לפניהם את התולעים הן אותם שבדפנות הבטן, והן אותם שבבשר הדגים. והם הביעו את דעתם באותו זמן יש שאמרו תורה שבעל פה ויש שהוציאו דעתם בכתב, ופירסמנו הדברים לכלל הציבור עוד לפני כשנה.

אולם עתה שב הנושא ועלה לדיון בארה"ב, כאשר יש רבנים שם שטענו שדעת מרנן גדולי הדור מאשר שפרסמנו, ויש דברים שממש לא עלו בקנה אחד יחד עם האמת שהייתה ידועה לנו בבירור. אשר על כן בסוף שבוע האחרון נכנסנו שוב לפני מעלת מרנן ורבנן שליט"א כדי להפריך את דעת הטועים ומפרסמים דברים אחרים בשמם, ולהלן דעתם של מרנן ורבנן בכת"ק:

באלו דגים מצויים תולעי אניסאקיס

דגים שמקורם מארץ ישראל:

א. כל דגי הבריכות – שהם המקור העיקרי בארץ ישראל לדגים טריים, מקורם מן הבריכות, ואין בהם כל חשש של תולעי אניסאקיס אולם מצוי בהם טפילים חיצוניים ויש צורך לרכוש עם כשרות מיוחדת שהם ללא טפילים.

ב. דגים מכלובים שבים – כגון דגי הדניס. ללא חשש תולעי אניסאקיס וללא חשש טפילים חיצוניים.

ג. דגי נחלים – כגון דגי הפורל, נקיים מכל חשש תולעים וטפילים.

ד. דגי אגמים – כגון כנרת, ללא חשש תולעי אניסאקיס, ומאידך נגועים בטפילים חיצוניים, ושם אין אפשרות לטיפול כיון שהמים משמשים למי שתייה, ועל כן יש לבדוק כל דג למי שבקי ויודע לבדוק.

ה. דגים מחופי ארץ ישראל – קיים חשש לתולעים בדפנות הבטן ולעיתים אף בתולעי אניסאקיס, עקב שיטת הדייג, הנגיעות מצוייה רק בחלל המעינים וע"ג האיברי פנים, ולא בתוך בשר הדג.

דגים שמקורם מח"ל – דגי יבוא:

שם הדג	ארץ ייצור	אופן העיבוד	אופן הנגיעות	אופן הבדיקה והנקיון
אמנון	סין	פילה - וואקום/תפזורת	בחזקת נקי	בחזקת נקי
בקלה מרלוזה	ארגנטינה	פילה ללא עור	עקב העיבוד בחזקת נקי	בחזקת נקי
	ארגנטינה	פילה עם עור	חשש לטפילים שנכנסו מהעור ונמצאים בין העור לבשר. ולעיתים חשש לתולעי אניסאקיס ובפרט בתוצרת שנארזה באוניות	לא להשתמש אלא עם חותמת נבדק ללא טפילים
	ארגנטינה	בקלה צעיר ללא ראש	אניסאקיס בדפנות הבטן	נגוע מאד בחלל ובדפנות הבטן, ויש לנקות היטב ולהסיר את הקרום השחור.
בקלה מרלוזה	סין	פילה עם עור	תולעי אניסאקיס בבשר	לא להשתמש נגוע מאד
	סין	בקלה צעיר ללא ראש	אניסאקיס בבטן ובבשר	לא להשתמש נגוע מאד
	סין	פילה ללא עור	אניסאקיס בבשר הדג	לא להשתמש אלא עם חותמת נבדק ללא טפילים
ברבוניה	תאילנד	פרוסות פילה עם עור	בחזקת נקי	בחזקת נקי
הרינג	סקנדינביה	שלם	אניסאקיס בדפנות ובבשר	לא להשתמש נגוע מאד

שם הדג	ארץ ייצור	אופן העיבוד	אופן הנגיעות	אופן הבדיקה והנקיון
		פילה [פרפר] דג שלם	אניסאקיס בבשר הדג	לא להשתמש אלא עם חותמת נבדק ללא טפילים
		פילה פרוסות [מהמפעל]	עקב העיבוד בחזקת נקי	בחזקת נקי
זהבנון/פולוק	סין	פילה ללא עור	אניסאקיס בבשר הדג	עם עור אין להשתמש. ללא עור רק עם חותם ללא טפילים
טונה	כל המדינות	נתחים ופרוסות	עקב העיבוד בחזקת נקי	בחזקת נקי
מקרל	כל המדינות	שלם / מעושן	אניסאקיס בדפנות הבטן	חובה לגרד את דפנות הבטן ולהסיר את הקרום
		פילה פרוסות	עקב העיבוד בחזקת נקי	בחזקת נקי
נסיכת הנילוס	אפריקה	נתחים ופרוסות	בחזקת נקי	בחזקת נקי
סול	הולנד	פילה עם עור לבן	בחזקת נקי [לעיתים נדירות נגוע ויש חוששים לבדוק ממול מקור אור]	
סול	סין	פילה עם עור לבן	אניסאקיס בבשר הדג	לא להשתמש אלא עם חותמת נבדק ללא טפילים
סלמון [כלובים]	נורבגיה	שלם, נתחים, פרוסות, מעושן	כינה חיצונית, ללא אניסאקיס	להפשיר, לשטוף, להבריז או לגרד את העור
	צ'ילה	שלם, נתחים, פרוסות, מעושן	כינה חיצונית, ללא אניסאקיס	להפשיר, לשטוף, להבריז או לגרד את העור
סלמון [מהים]	סין	שלם, פילה, נתחים, פרוסות	אניסאקיס בבשר+כינה חיצונית	עם עור אין להשתמש. ללא עור רק עם חותם ללא טפילים
	ארה"ב	שלם, פילה, נתחים, פרוסות	אניסאקיס בבשר+כינה חיצונית	עם עור אין להשתמש. ללא עור רק עם חותם ללא טפילים
	קנדה	שלם, פילה, נתחים, פרוסות	אניסאקיס בבשר+כינה חיצונית	עם עור אין להשתמש. ללא עור רק עם חותם ללא טפילים
	יפן	שלם, פילה, נתחים, פרוסות	אניסאקיס בבשר+כינה חיצונית	עם עור אין להשתמש. ללא עור רק עם חותם ללא טפילים
סרדינים	מרוקו	שימורים, מעושנים	בחזקת נקי	בחזקת נקי
	שאר מדינות	שימורים, מעושנים, תפוזרת	אניסאקיס בדפנות הבטן	חובה לגרד את דפנות הבטן ולהסיר את הקרום

שם הדג	ארץ ייצור	אופן העיבוד	אופן הנגיעות	אופן הבדיקה והנקיון
פורל ים	ארגנטינה	שלם, פילה, נתחים	אניסאקיס בבשר הדג	לא להשתמש אלא עם חותמת נבדק ללא טפילים
פלאונדר	הולנד	פילה ללא עור	בחזקת נקי [לעיתים נדירות נגוע ויש חוששים לבדוק ממול מקור אור]	
		פילה עם עור	כינה חיצונית	להפשיר, לשטוף, להבריש או לגרד את העור
פלאונדר	סין	פילה ללא עור	אניסאקיס בבשר הדג	עם עור אין להשתמש. ללא עור רק עם חותם ללא טפילים
קוד	כל המדינות	פילה ללא עור	אניסאקיס בבשר הדג	עם עור אין להשתמש. ללא עור רק עם חותם ללא טפילים
רוטברש/מנטלה	איסלנד	שלם / פילה	טפיל חיצוני+אניסאקיס בבטן	להוריד את העור ולראות אם יש שורש טפיל, ניקוי הבטן
רוטברש/מוריגוס	איסלנד	שלם / פילה	אניסאקיס בדפנות הבטן	חובה לגרד את דפנות הבטן ולהסיר את הקרום
רוטברש/לוטוס	אלסקה / סין	שלם / פילה	אניסאקיס בבשר הדג	עם עור אין להשתמש. ללא עור רק עם חותם ללא טפילים

והי"ת יצילנו משגיאות ויראנו מתורתו נפלאות, ויזכנו שלא נכשל בדבר הלכה, והכל בעזה"י מתוך אהבה ואחוה, שלום ורעות.

הרה"ג רבי שניאור ז. רווח שליט"א

ראש המכון למצוות התלויות בארץ

מושב בית עוזיאל

כז בשבט תש"ע

לכבוד הגאון הגדול

רבי שלמה מילר שליט"א

שלום וברכה!

לאחר הקידה לפני כת"ר שליט"א ירשה לי להעלות בקיצור כמה הערות אודות תולעי "אניסאקיס" הנמצאים גם בבשר הדגים, ועליהם כתבתי בספרי "תולעת שני" כך שני שיש לאוסרם משום חשש שרץ המים. ושמעתי שלאחרונה עסקו בזה הרבה מן הרבנים והפוסקים בארה"ב וזה אומר בכה וזה אומר בכה. ומחלופת המכתבים שקיבלתי מתלמידי חכמים הבנתי שגם כת"ר דן בסוגיא זו. ואמרת להביא את עיקרי הדין מדוע העליתי לאסור בזה, ומה שכת"ר ירצה יקרב או ירחק.

ראשית, אין בכוונתי להאריך במקורות ההלכתיים שהם מוכרים לכב' הרבה יותר טוב ממני, אולם אציין רק את עיקרי העובדות ובתמצית את העניינים ההלכתיים הקשורים בזה.

ובכן, בקונטרס הראשון שהוצאתי בשנת תשס"ג, גם אני כתבתי בפשטות את דברי השולחן ערוך להלכה שפסק כדעת הרשב"א וסייעתו שכל התולעים הנמצאים בבשר הם מותרים, ודלא כדעת רבינו הרמב"ם וסייעתו שס"ל לאסור גם תולעים שבבשר. אולם כבר באותה שנה עם ההתגברות של הבדיקות שאנחנו עושים תמידים כסדרם על התולעים בדגים במסגרת המעבדה שע"י המכון, ראיתי בעייני שיש ריבוי גדול של סוגי טפילים שונים הנמצאים בבשר הדגים אולם הם אינם נמצאים כלל במעיים או באיברי הפנים ומאידך יש תולעת אחת שהיא נמצאת בעשרות בחלל בטן הדג והיא נמצאת גם בבשר, וכאן עלתה שאלה בליבי האם דין התולעים הללו שווה, והאם אפשר לומר על אותה תולעת הנמצאת במעיים שאסורה מדין שרץ המים, ומאידך אותה תולעת בבשר הדג ושהיא תהיה מותרת? והאם על תולעת זו התכוונו חז"ל שהיא מותרת.

ולאחר שהבאתי את דברי רוב הראשונים על הסוגיא בחולין ס"ז, שכתבו שהטעם שבבשר מותר כיון שאינם באים מבחוץ או כלשון הרא"ה שם "דא"א שבאו מבחוץ" א"כ לכאורה אמרתי שבנידו"ד שהתולעים הללו מגיעים אל הבשר לאחר שהם מגיעים למעיים אם כן בטל טעם ההיתר ואזי גם אם הם בתוך הבשר הם אסורים.

וראוי לציין שכל הטפילים הנמצאים בבשר וצורתם כעין צ'סטות או כעין גרגרי אורז, כניסתם לפי דעת המומחים היא גם כן מבחוץ, אולם במציאות כולם מודים וגם הם שזה נמצא רק בבשר וממילא לכאורה דברי חז"ל שרירים וקיימים שהם גדלו בבשר, ואף אם מישהו יסתפק ודאי שאין מתחשבים בדעתם ממול דברי חז"ל וכמו הכינים בשבת ושאר הדברים הידועים, כיון שלשול ח"ו את דברי חז"ל ודאי שאין מסתמכים על דבריהם. ולענ"ד אין כל הכרח שהם סותרים את דברי חז"ל, כיון שגם לפי דבריהם קיימים סוגי טפילים שחודרים לבשר חיצונית דרך הקשקשים והצד החיצוני של הבשר ומחדירים פנימה ביצה ושם גדל הטפיל ולמעשה הוא גם נותר שם. כך שגם אם הם באו מבחוץ הם עדיין הוחדרו ישר לבשר והם גדלו רק שם. ואת זה קבעו חז"ל להתיר. ואף אם הם ייצאו לחוץ כתב בהגה' שערי דורא שיהיו אסורים משום מיאוס [וכעין הדין בגבינה – וכ"ז אם השורה הנוספת שם היא מדבריו, אולם יש לזכור שביש"ש פ"ג דחולין והרמ"א בתו"ח ועוד העתיקו כל דברי ההגהות בלי הששה תיבול הללו שכנראה נכנסו בט"ס שם. וראה עוד בסוף קונטרס ואנכי תולעת עמ' 43-44 מה שכתב על דברי ההגהות שע"ד הללון]. וכבר פסק בשו"ע שתולעים אלו גם אם הם גדלו בבשר באם יפרשו יהיו אסורים. [ולכן באם הם טריים יש ליתנם במים רותחים ובדגים קפואים אין לחשוש]. ולכן הלכה למעשה כל סוגי הטפילים הללו מותרים בהיתר גמור ומאז ומתמיד נאכלו אצל עם ישראל, וגם היום בזמן הייצור לא חוששים להם, ודלא כדעת רבינו הרמב"ם והשע"ד ועוד, אלא כדעת הרשב"א וכפי שפסק מרן בשו"ע להלכה ולמעשה.

אולם נידו"ד של תולעת מסויימת זו שונה היא לחלוטין כיון שבמציאות אנחנו מוצאים אותה באיברי הפנים ובדפנות הבטן של הדגים ולית מאן דפליג שהם אסורות. וכניסתם אל הדגים היא בגודל הניכר לעין, וכפי שאבאר לקמן. ואם כן באופן כזה הם ודאי אסורים משום שרץ המים, וכיון שכל כניסתם אל הדג היא מבחוץ, ולאחר מיכן למעיים ולאחר מיכן לבשר, מניין להתיר זאת!?

ובאמת שלאחר שבזמנו חיפשתי ועיינתי יותר בדברים מצאתי את התשובות המפורסמות של מרן בעל "שבט הלוי" שכתב [ח"ד סי' פג, וח"ז סי' קכג] שאכן תולעים אלו אסורות הגם שהם בתוך הבשר, ושם ציין שאף אם זה לא

נבלע כתולעת אלא כביצה זה עדיין אסור. וכ"כ לאסור בספר להורות נתן להגר"נ גשטענער שליט"א, ושוב ראיתי קונטרס שלם שנכתב ע"י הגר"ד הלבפשטאם זצ"ל על תולעת זו וכתב שהוא אסורה משום שרץ המים. והגם שבשבט הלוי לא כתב להדיא את שם התולעת הזו, אולם במכתבו מיום ערב פסח תשס"ט כתב שתולעת זו שנמצאת גם במעיים וגם בבשר היא ק"ו שאסורה כיון שיש רגלים לדבר שהיא באה מבחוץ.

ויש כמה דברים שלגביהם אין ויכוח אצל כל מי שעוסק בעניין, גם על כך שהתולעת באה מבחוץ וגם על כך שאותה תולעת שיש במעיים היא אותה תולעת שיש בבשר. ועל כך שהיא מבחוץ אין צורך למומחים כלל, כיון שאנו רואים את התולעים הללו רק בים באיזורים מסוימים, וגם באותם איזורים באם אני כולא את הדגים בכלובים אפילו באותם איזורים אין אנו מוצאים את התולעים בפנים, וניתן לראות זאת ממש בנורבגיה שהים מלא בתולעי אניסאקיס, בכל הדגים שדגים ממש בחופים הסמוכים לנורבגיה, ומצד שני אותם דגים ממש שמגדלים בכלובים סגורים בתוך הים הם נקיים לחלוטין מכל חשש אניסאקיס [וכל זה מבדיקות שאני עשיתי יחד עם צוות המכון במשך יותר משש שנים באלפי דגים] ובהכרח שאין זה מן הדג עצמו אלא מבחוץ, ולכן בכלובים כיון שחורי הכלובים אינם מאפשרים לדגיגים קטנים להכנס על כן אין מחזור חיים לתולעת זו, ואיננה מגיעה אל הדגים. ועל כך שהמדובר באותה תולעת גם כן אין צורך כלל במומחים, כיון שעניי כל אחד רואה את זה שהם מין אחד וסוג אחד. ובכל זה ק"ו שגם דעת המומחים שווה כאחד לנתונים הנ"ל, ואין כל בעיה לברר עם מומחים את המציאות כשאין דבריהם סותרים את חז"ל [וראה למרן החזו"א ביר"ד יד, שהגם שנטה קו להתיר לכאורה בטפילים בבריכות דגים שהמים עומדים ולא נובעין מכל מקום בסוף דבריו כתב שלאחר שנתברר מחכמי הטבע שההולדה היא מכינים שבאים מבחוץ אז הכל אסור מן התורה, הרי שחזר ואסר באיסור גמור על פי דברי המומחים].

גודל התולעת בזמן בליעתה ע"י הדגיג הקטן:

ושמעתי שרבים דנים בגודל התולעת קודם שנכנסת לדג מה גודלה, כיון שלדעתם זה הפרט החשוב כאן. הגם שלענ"ד אין כלל עיקר חשוב, כיון שלענ"ד כיון שתולעים אלו באים מבחוץ, ועל כן הם אסורים כשהם במעיים, ממילא מזה הטעם הם אסורים גם בבשר] – אולם גם אם זו טענה עיקרית, הרי אין ספק שאותה תולעת שוחה חופשי במים לאחר צאתה מן הביצה. [אצטט מתוך מאמר של ד"ר סמיר מבגיש ממדע בעלי החיים במשרד החקלאות:

מחזור החיים של תולעי האניסאקיד מתחיל מהפצת ביצים של תולעים בוגרות אשר נמצאות ביונקים ימיים (הפונדקאי הסופי) כמו כלבי ים ולווייתנים. הביצים נושרות עם צואת היונקים לקרקעית הים ושם הן [=התולעים] מתבגרות לשלב הlarva השני תוך מספר ימים או שבועות, כתלות בטמפרטורת המים. זחלים אלו מחכים לפונדקאי-ביניים, כגון סרטנאים (Crustacea) שיאכל אותם על מנת להשלים את התפתחותם לשלב הlarva השלישי.

וכן מתוך תשובת ד"ר Judy Sakanari מסאן פראסיסקו:

The Anisakis larva develops inside the egg and hatches out of the egg into the ocean... The larvae are smaller than 6 mm inside the egg and presumably are still active upon hatching.

וכעת שאלתם מה גודלה, והאמת היא שאני ראיתי את התולעים הללו למאות ולאלפים בדגים גדולים ובסרדינים קטנים ובשרימפסים מסוגים שונים, ובדגים גדולים אף בקטנים יותר כגון ההרינג הרוב המוחלט היה 1 ס"מ ומעלה. ובפעמים בודדות ממש מצאתי סביב 0.5 ס"מ. ומעולם לא מצאתי קטן מ- 4 מ"מ. ובשרימפסים ובסרדינים הקטנים הרוב המוחלט היה סביב 0.5 ס"מ. וממש בפעמים בודדות מצאתי קטן מ- 1 מ"מ. וכמדומני שהקטן ביותר שמצאתי אי פעם היה בערך כחצי מ"מ. אולם מעולם לא מצאתי קטן מגודל זה. וכאמור הרוב המוחלט היה סביב חצי ס"מ. ולכאורה אם הכניסה היה בגודל קטן יותר כמו שיש האומרים שמדובר על 0.2 מ"מ הייתי אמור לפחות פעם אחת למצוא קטן יותר! ובפרט שאנו בודקים בתנאים של המעבדה, שאין אפשרות שאפילו תולעת אחת יכולה להיעלם מעינינו. ולמעשה ביקשתי לשאול דעת מומחים שחקרו דברים אלו בעבר, והתשובות שקיבלתי היו מגוונות אולם כולם נעו בין גודל של 4 עד 6 מ"מ כאשר הם נבלעים ע"י הדגיג הקטן. וזה אכן גם נראה בעינינו בכל הבדיקות. ואף שמצאנו פעמים בודדות בגודל קטן של כחצי מ"מ, אפשר שזה בליעה קודם

שהמשיך לגדול במים. אך הרוב המוחלט הוא גדול הרבה יותר. ושמעתי שיש שמפקפקים בזה והם ראו מחקרים אחרים שזה יוצא מהביצה בגודל 0.2 מ"מ, ואני עדיין אומר, שאין בכך סתירה שיש מצב של יציאה מהביצה ויש מצב שהם כבר פעילים ושוחים במים ואח"כ מגיעים למפגש עם הדגיג הקטן ונבלעים על ידו.

אולם למעשה יש לי כמה הערות על דבריהם:

א. אני תמה כיצד מעולם לא מצאתי בגודל כזה קטן בכל הדגיגים והשרימפסים שבדקתי כבר שנים רבות ובע"כ שהם טועים והגודל היותר מצוי הוא אכן כ 4 מ"מ כשהם נבלעים ע"י הדגים וכדברי המומחים וזה הנכון [ועדיין אפשר שבזמן היציאה מהביצה הם קטנים הרבה יותר, אך בזמן הבליעה הם גדולים הרבה יותר, וזאת לפחות המציאות כאמור לעיל שאנו מוצאים בכל השרימפסים והדגיגים הקטנים].

ב. הרי גם 0.2 מ"מ ניכר ובפרט ברחישתו, וכל מי שעוסק בחרקים בירקות יגיד מייד שהוא מזהה אקריות [מילבין] זחל תריפס ועוד שהם חומש המילימטר, ובפרט שהם ניכרין ברחישתן שזה העיקר כפי שכתב הרשב"א שניכר ברחישתו, וברשות כת"ר אביא מתוך תשובה שכתבתי למו"ר הראש"ל הג"ר שלמה משה עמאר שליט"א אודות החרקים בתותים וזה תמצית מה שכתבתי שם: "חושבני שיש להעיר משני כיוונים. האחד, שרבות מצינו שהחמירו הפוסקים גם על תולעים דקין ממש. ואפילו שאינם נראים לרוב בני אדם, וגם למיוחדים שרואים זה רק נגד השמש ולא באופן הרגיל, וכמו שכתב מהר"ם בן חביב בשו"ת קול גדול [סי' ה] שאין חילוק אפילו אם הבריה היא דקה מחוט השערה. [וכידוע רוחב שערות האדם היא 0.1 מ"מ ואין חרק בעולם הצומח המוכר לנו שאנו עוסקים בו שהוא קטן משיעור זה ועי' בספר בדיקת המזון כהלכה של הרב משה ויא שליט"א כרך ראשון עמוד 103 שהביא מהידיעון הליכות שדה של המכון לחקר החקלאות על פי התורה שגם ברוב קטן משערות האדם ב 200 עדיין ניכר אם אורכו פי עשר]. וכן ידועים דברי של הגאון בעל דברי חיים (יר"ד ח"ב סי' נד) שכתב חלילה להתיר שתיית מים דרך סינון בד אם יש תולעים דקים שעוברים, ואפילו אם יש שם פיקוח נפש כיון שיכול לעבור לעיר אחרת. עכ"ד. וע"כ שדיבר בתולעים דקים מאד. וכ"כ בספר ערוך השולחן סי' פ"ד סל"ו, שבמה שהעין יכולה לראות אפילו נגד השמש ואפילו דק מן הדק הוא שרץ גמור. ומדבריו ז"ל נראה ברור שיש להחמיר, כל שנראה ואפילו בתנאים מיוחדים כגון שמש וכיו"ב. כלומר כל ששיך לראות בעין ללא מכשיר עזר, אסור. ואפילו שכדי לראות צריך תנאים מסוימים. והנה המציאות מלמדת אותנו לאחר שנים רבות מאד של העיסוק בתחום

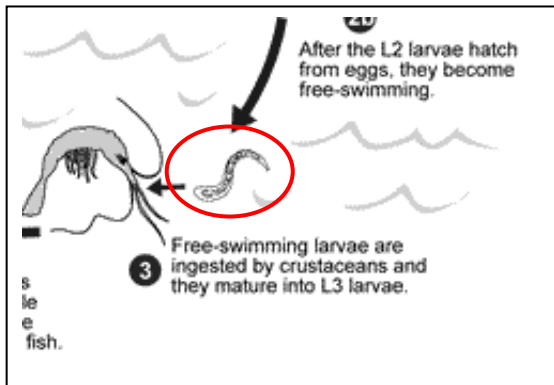
החרקים בצומח, שאת כל החרקים הקיימים בעולם הצומח אנו מזהים אותם ברחישתם בכל גודל שיהיו וגם החרקים הקטנים ביותר שהם האקריות שבתחילת ברייתם הם בין 0.2 ל 0.3 מ"מ. [וזה שניכר היינו אם ניכר רק ברחישה כלומר בזמן הליכתם הדברים מדוקדקים כמעט במפורש בדברי הרשב"א בתשובה (ח"א סי' ער"ה) "...וזה קטן מאד, וכמה פעמים ניסיתי ונוטלין אותו ממקומו ומניחין על צפורן האצבע והוא רוחש והולך". וכן בדברי הרב זבחי צדק (פ"ד אות צט) אודות החרקים הקטנים מאד שיש בעלי גפן שכתב: "... והנחנו אותם בשמש כמו ג' דקים, והראינו להם בחוש כמה וכמה תולעים קטנים שהם רצים ומרקדים בתוך העלים" עכ"ד. ואף האקרית השקופה [שבימים אלו תוקפת ממש את שדות הכרוב בדרום עד שנהיה בעייה של ממש למצוא חומר גלם גם בחברות המגדלות ירק מיוחד וגם למפעלים] מבחינים בה ממש בזמן רחישתה. ואף לאחר מיתתם של חרקים אלו בהבחנה טובה נגד אור חזק מבחינים במחויבים או ברגליים וכיו"ב. וכמדומי שאני יכול לומר בוודאות מוחלטת שאינני מכיר אף חרק בצומח שא"א לזהותו אלא באמצעי עזר. ואף אנחנו במעבדה כל הבדיקות נעשות על שולחן אור או תחת אור. ורק לעיתים כדי לזהות איזה חרק בדיוק מדובר [כאשר הוא מת] האם "תריפס" או "פסוק" האם "עכביש" או "אקרית" שלנו יש חשיבות להגדיר את הבעיה בשטח, סף פסילה, צורת טיפול בשטח. ובאמת כל האריכות בזה היא אך למותר, כיון שכבר הוכרע להלכה וכפי שכתב מו"ר שליט"א לגבי דין המילב"ן שהסכמת כל הפוסקים להלכה לאיסור. והמילב"ן זה האקרית מחסן המצויה כיום וגודלה הוא 0.2 מ"מ. ואם כן כל החרקים המצויים כיום בצומח בגודל הזה או רק גדולים מזה ואם כן דינם שרץ גמור. וידועה ומפורסמת דעתו של מרן ראש הישיבה הגאון רבי שלמה זלמן אויערבך זצ"ל [והוב"ד בידיעון הליכות שדה 51] שגם אם לכולם החרק נראה רק כנקודה ומומחה אומר שזו תולעת חוששים לדבריו ורק אם התולעת גם האיש בעל הראות הכי טובה אינו יכול לגלותה היא מותרת. [ובעניוטי השוויתי הדברים למה שכתב מרן הרחז"א זצ"ל על דברי השו"ע ביו"ד סי' קד בסוגיא דעכברא ששכתב מרן השו"ע שהיכא שניכר אינו בטל. וכתב החז"א "אבל אם העין מכירתו כשיפגשנו, אע"ג שאין כוח באדם לחפש אחריו, חשיב כאיסור ניכר ואינו בטל", ואף שבוודאי כפי שכתב מו"ר שליט"א הכוונה בעין רגילה ולא במיקרוסקופ, עדיין ניתן ללמוד מדבריו מהי הגדרה של ראייה]. וכמדומי שדברי מרן הגרשז"א זצ"ל בתשובתו המפורסמת לאמריקה משנת תשמ"ו אודות חרקים בירקות עלים בבתי המלון ששופכים מי מלח ושוטפים במים, וחרקים אלו אינם נראים לרוב בני האדם אלא כאשר נותנים כנגד נורת חשמל, ומשרד הבריאות באמריקה מחייב אותם להשתמש בירקות אלו במסעדות. ובדברי תשובתו כתב מרן הגרשז"א זצ"ל כמה צדדים להתיר, ובד"ה

ומעתה כתב בזה"ל: "ומעתה אע"ג דבריה גם בדיעבד לא בטיל, מ"מ אפשר דבכה"ג שאינם נראים כלל לעינים גם כנגד השמש, אע"ג דשפיר מסתבר שלענין דאורייתא ה"ז בריה, והאוכל תולעת כזו לוקה, כי אין זה דומה כלל לשרצים שנראים רק ע"י מיקרוסקופ או סתם זכוכית מגדלת, הואיל וכאן הם נראים לעיני האדם בלי שום מכשיר [כוונתו ז"ל שאינם נראים אפילו בשמש ולאור יום רגיל אמנם נראים לעיני אדם נגד נורת החשמל. ש.ז.ר.]. מכל מקום לענין זה דבריה לא בטיל שהוא רק מדרבנן והטעם הוא משום דחשיב טפי ולוקין עליו אף אם זה קטן מאד ופחות מכשיעור, מ"מ יכולים לומר דבכגון דא שבאור היום רגיל אינו נראה כלל לעיניים לא הפקיעו מהם רבנן דיני ביטול והרי הם בטלים מיד לאחר שכבר נבדקו כראוי ע"י מי מלח כנהוג עוד לפני הבישול וכ"ש לאחר הבישול שלגמרי אין רואים אותם ואי אפשר כלל לבוררם. עכ"ל"ק. הנה אם כן ברור נראה מדבריו, שגם בחרקים קטנים ביותר עד שאינם נראים כלל בעין ואפילו לאור השמש אלא לאור נורת החשמל, מ"מ דין חרק עליהם ואסורים מדאורייתא ודין בריה עליהם והאוכלם לוקה. ובוודאי שאם יש מצב כזה שאינם נראים לאור היום [=מנסיוני עכ"פ] מדובר בחרק קטן ביותר, ולמרות זאת דעתו שדין חרק יש לו. [ובתשובתי שבסוף ספר תולעת שני חלק א [סי' ד], הבאתי דברי הר"ן שהטעם שהחמירו חכמים בבריה כיון שמצינו שהתורה החמירה עליהם לחייב מלקות הגם שהם קטנים ואף שאין בהם כזית. והוספתי שם שלפי"ז שעיקר הטעם להחמיר בבריה הוא כיון שמצינו שלוקה אף בפחות מכזית, ברור שיש להחמיר בזה בכל סוגי החרקים ולו גם הקטנים ביותר, וזה דלא כמו שכתב בספר משכנות יעקב סי' לא, שתולעים קטנות כמו המילבין הקטנים, שמחמת עוצם קטנותם נאבד ממשן, אין להם דין בריה, כיון שהן אינן חשובות בפנ"ע. עכ"ד. והנה אה"נ לענין חה"ל ודבר חשוב, שאינם בטלים עקב חשיבותן, שפיר מסתברים דבריו, כיון שהכל תלוי בחשיבות. אך לגבי דין בריה. ואולי לפי מה שכתב בספר ראש יוסף עמ"ס חולין דף צ"ו ע"ב, שגם בריה אינה בטילה כדין חה"ל, שזה משום חשיבות, יש מקום לדבריו. אולם לפי מה שאנו נוקטים כדעת הראשונים שבריה אינה בטילה כיון שלוקים עליה, ומכאן נובע חשיבות הבריה, א"כ גם תולעים קטנות מאד, כל שנראים לעין, אם אכלם לוקה עליהם וא"כ כיון שלוקין עליהן הרי הן נחשבים, וממילא דין בריה עליהם. וכבר בספר ערוך השולחן סי' ק סעי' טז הב"ד המשכנ"י ודחה דבריו כנ"ל. ע"ש. ונראה שאין זה קשור לנידו"ד, כלומר הגם שכתב מרן הגרש"ז"א שלוקים על זה וא"כ צריך שיהיה עליהם גם דין בריה. וא"כ מדוע כתב שבנידו"ד שהם קטנים לא הפקיעו רבנן דיני ביטול? אלא שוודאי אין זה כוונתו ז"ל, כיון שגם הוא להדיא כתב שיש להם דין בריה כמו שכתב בתחילת דבריו. אלא שחידש שלענין ביטול בבריה מסוג כזה שאני, גם בגלל הגודל שאינו נראה

לעיניים, וגם בגלל המלח והשטיפה וגם בגלל הבישול, ודו"ק" עכת"ד בתשובתי שם.

והשתא, גם אם זה חומש המילימטר זה ניכר, וחלילה להקל בזה. ומה שיש שאמרו שבים זה לא נראה או שקוף או כל מיני טענות, לענ"ד זה אינו כי כל הטענות הללו הם תנאים סביבתיים, ואין מתחשבים בהם כי אחרת נתיר חרק ירוק על חסה, או אדום על תות. וכבר הבאנו לעיל שכתב הרשב"א שנוטלן ממקומן ומניחן על הציפורן, וכן רבותינו שהוציאום תחת השמש. ואכן גם בנידו"ד אם תיקח תולעת זו החוצה גם ללא שמש היא תהיה ניכרת, ואם כן כיצד נקל בזה.

זאת ועוד שמיותר מומחים שמעתי שההגדרה שלהם שהתולעת לאחר שיוצאת מהביצה מגיעה לשלב שהיא FREE-SWIMMING אז בפגישתה עם השרימפס היא נבלעת, כלומר גם אם היא יוצאת חומש מילימטר היא גדלה מעט עד ששוחה חופשי ואז נבלעת, ואכן בתוך הדג הקטן שבולע אותה כבר מצאו אותה גדולה הרבה יותר. ואני עדיין רוצה להזכיר לך את דעת הפרופסור שהוא פרזיטולוג גדול מאד שאני מכיר בתחום ששלחתי לו את התמונה הזו:

ושאלתי אותו על הזחל במצבו לפני הבליעה ע"י השרימפס, או יותר נכון כתבתי לו לאחר היציאה מהביצה. שזה L2 כאשר בשרימפס זה L3. וסימנתי לו את השלב שעליו אני שואל בעיגול אדום: ותשובתו הייתה:

The L2 of Anisakis would be about 6mm long.

כך שלדבריו אין כלל דיון.

עכ"פ אני חושב שגם ללא כל מומחים די לראות את המציאות כאשר לעולם לא מצאתי בגודל מיקרוסקופי גם בסרדינים קטנים וגם בשרימפסים, ואני משתדל בכל הדברים לראות אותם בעצמי ולא להסתמך על אחרים ובפרט שאותם מומחים לעיתים רבות חלוקים בדעותיהם, ואצלם רב הנסתר על הגלוי.

אלא שכאמור אף אם הנכון כדברי האומרים [הגם שלענ"ד זה נסתר מן המציאות] - שזה חומש המילימטר עדיין זה ניכר ואיננו מיקרוסקופי.

כדי להבהיר את הדברים ברצוני לתת דוגמא על כוונתי הנקודות הנמצאות בסוגריים המרובעות גודלם קטן מחומש המילימטר והאם אין זה ניכר לכת"ר: [. . .]. זה ללא תנאים טובים יותר. ובתנאים טובים יותר זה נראה ברור יותר: [. . .]. ואם כת"ר מצליח לראות את הנקודות, אז אם כן מצליחים וניכרים גם התולעים גם באם אותם אנשים צודקים שזה הגודל של התולעת קודם בליעתה. והגם שכאמור דעתי שהיא גדולה הרבה יותר.

וכהערה נוספת אבקש לציין את דעת הפוסקים שסבירא להו שכל ההיתר של דבר שאינו נראה לעין [=מיקרוסקופי] הוא בתנאי שלעולם הוא נשאר בגודלו זה, אולם באם אותו חרק גדל בהמשך אין דינו כאינו נראה ואפילו שהוא עדיין בקטנותו. והכי ס"ל להלכה להגר"מ שטערנבוך שליט"א במכתב מעש"ק פרשת בא תשנ"א [הוב"ד בסוף קונטרס ואנכי תולעת] והכי ס"ל להלכה להגר"ד הלבשרטאם זצ"ל בקונטרס "עין לא ראתה" המובא בסוף הקונטרס "ואנכי תולעת" ואף הביא שם את מכתבו של הגר"א זלזניק ראש ישיבת עץ חיים שהחמיר אף יותר מזה. ועוד עי' בספר בדיקת המזון כהלכה לדידנו הרב משה ויא בכרך הראשון עמ' 112 מש"כ בשם מרן הגריש"א שליט"א שאם התולעת כעת נראית לעין אף שלפני"כ הייתה קטנה חשיבה כפירשה ואסורה. והוסיף שם שלמעשה פסק להיתר הגם שלדעתו בוויט פיש פסק להחמיר כיון שישנה עדות ברורה של המומחים שהיא באה מבחוץ. עי"ש. כך שלפי כל הפוסקים הנז' גם אם היא הייתה ממש מיקרוסקופית [מה שכאמור אין הדברים במציאות לא של המומחים ובעיקר לא מה שראו עיני] - עדיין כיון שכעת גדלה ונראית לעין היא אסורה. וכל דברים אלו היא רק לתוספת לפי דברי האומרים שזה ממש מיקרוסקופי אולם לענ"ד אין הדברים כך במציאות והם ניכרים ובפרט ברחישתן, ואינני רואה כל היתר כאן.

זמן כניסת התולעת אל הבשר האם זה רק לאחר המוות של הדג:

הנה בתוך תשובותי השונות הזכרתי וציינתי עוד פרט מן המציאות שהוא חשוב מאד, שתולעת זו חודרת אל בשר הדג רק לאחר מיתתו, כי בזמן חיותו התולעת איננה פעילה אלא בתנומה, וגם הדג מתנגד אל כניסת בעל חי אחר אל גופו. ואם כן מעולם לא היה היתר של תולעת שבבשר ותמיד היא הייתה במעיים, וכיצד אם כן אפשר לדונה כתולעת שבבשר.

וראייתי שיש המפקקים בזה. והנה הבאתי בתשובתיי שכן ציין גם הגר"ד הלבשרטאם זצ"ל בקונטרס שלו "ואנכי תולעת" בשם מומחים שהוא הביא את דבריהם שם. ולמעשה לאחר שנהיה ויכוח חדש על זה שוב שאלתי לפרופסור הנ"ל את השאלה, וקיבלתי תשובה מד"ר שהייתה עמו בצוות המחקר על אניסאקיס, ולהלן תשובתה:

Generally speaking, Anisakis larvae stay encysted (coiled) in the body cavity of the fish when the fish is alive. If fish are not kept on ice after they are caught, the fish will warm up. Warm temperatures activate the worms, so then they will excyst (move out of their encystment) and be very active. They move around anywhere, including into the body wall and into the flesh/muscle/fillet. The entire larva can penetrate into the flesh or it can penetrate partially, depending on when you happen to catch the worm in action.

ובתרגום לעברית:

"באופן כללי זחל האניסאקיס נותר קפוף [כמו קפיץ] בחלל הבטן של הדג כאשר הדג חי. אם הדג אינו נשמר בקרח כאשר הוא נתפס הוא יתחמם. טמפרטורות גבוהות מפעילות את התולעים, אז הן נחלצות ממקומן והופכות פעילות. הן נעות לכל עבר, כולל לתוך קליפת הגוף ולתוך הבשר, השריר והפילה. הזחל כולו או חלקו עלול לחדור לתוך הבשר, תלוי מתי התולעת פעילה.

בדיקה שעשיתי בנורבגיה בימים האחרונים:

וכיון שכהרגלי אני רוצה ללמוד ולראות את הדברים גם ללא מומחים, הזנחתי את המחקרים שעשיתי בעבר, ובחודש האחרון הייתי אישית בנורבגיה ושבוע אחרי היה צוות שלם מטעמי בנורבגיה ולהלן התוצאות:

מדובר בחברה שיש לה 11 מפעלים בנורבגיה של דג הרינג בעיקר. ונפגשתי עם מנהל שאחראי על הייצור בכל המפעלים כולם כלומר הוא המנהל כבר 20 שנה אל אופן הייצור בכל המפעלים. ולפני שניגשנו לבדיקות שוב ביררתי איתו האם אי פעם הוא פגש בבשר של ההרינג תולעי אניסאקיס [כי בבטן יש עשרות וכן על דפנות הבטן ועל הביצים וכו'] ותשובתו היא: שהוא עוקב כבר שני עשורים אחרי התולעים הללו ואף פיתח מכונות מיוחדות להסיר את התולעים מביצי הדגים [כעת הם הגיעו לפיתוח מדהים שיכול הרבה לפתור את בעיית תולעי אניסאקיס בביצי הדגים] – אולם בשיטת הדייג שהם עובדים כבר עשרים

שנה, הוא מעולם לא ראה תולעת אחת בבשר הדג. והוא הוסיף והסביר ואני מצטט אותו כמעט מילה במילה: בשיטת הדייג שלנו שהיא דייג שמעלים את הדגים מהים וישר מכניסים אותם לצ'לרים = מיכלי ענק של מים קרים בקור של מינוס 2, ואז הדגים מתים מיד והתולעים ממשיכים את תנומתם שהיה בים, בקור הזה, אך הם נותרים חיים, וכאשר הדייג מגיע מידי יום למפעל הוא נכנס לבריכות ענק במפעל באותם תנאים, ועובר ישר למכונות עיבוד שחותכות את הדג לשניים לחתיכות "פילה" ומנקות אותו מכל דפנותיו, ואילו את כל חלקי הפנים יחד עם התולעים מפריד לצד אחר, ובחודשים דצמבר עד פברואר שיש גם ביצי דגים, הם מופרדים למשאר חלקי הפנים, ועוברים עיבוד מיוחד, והכל במהירות ובמכונות אוטומאטיות, ובמהירות של 15 טון בשעה! ולכן לעולם עד סוף העיבוד התולעים עדיין בתנומה ואינם פעילים ולכן אינם חודרים לבשר ולא לאף מקום.

ואכן, ביומיים שהייתי שם, לא מצאתי ולו בחתיכת פילה אחד תולעים, ומאידך בדפנות הבטן לפני העיבוד מצאתי עשרות תולעים וכולם מפותלות כלומר בתנומה וללא פעילות. וכאשר הפרדתי את התולעים והנחתי אותם בחוץ תחת אור לאט לאט תוך זמן קצר התחלתי לראות אותם שהם נפתחים ומתחילים בתזוזה.

וישוב שבוע לאחר מיכן הוצאתי צוות מהמכון לאותו מפעל, ונבדקו שם טונות רבות של פילה דג ההרינג ולא נמצאה תולעת אחת! ומאידך השאירו עשרה דגים שנלקחו ישר מן הים, בתוך חדר מחומם, למשך יממה שלמה, ולמחרת בבוקר נפתחו הדגים ובכולם [להוציא דג אחד] נמצאו תולעים כבר מחופרות בתוך הבשר! כלומר באלפי חתיכות פילה לא נמצאה נגיעות אחת, ואילו בעשרה דגים בודדים שנשארו לא בתנאי קירור נמצאו כמעט בכולם תולעים מחופרות – האם צריך לדעת כב' הוכחה נוספת שאכן הם חודרים רק לאחר שהם פעילים שזה לאחר מיתת הדג באם משאירים אותו בתנאי טמפרטורה רגילים.

וכעת גם יובן מדוע בדג מרלזזה בקלה – המיובא בארגנטינה ממפעלים אין אנו מוצאים בבשר כמעט שום תולעים מחופרות, ומאידך באותם המיוצרים על גבי האוניות, או לחילופין כל דגי הבקלה המיובאים מאלסקה, קנדה, רוסיה ועוד, אנו מוצאים תולעים גם בבשר. וכל זה מהחילוק הנ"ל, שדגי בקלה המעובדים במפעל מגיעים אל המפעל טריים במי מלח קרים מאד, שהתולעים בתנומה ואינן פעילות, ולכן אינם חודרים אל הבשר. ומאידך בדייג רגיל שמתחילים לעבד מייד כאן החשש לתולעים הוא גבוה שכן כל זמן שהם כבר ממתנינים לעיבוד התולעים חוזרות לפעילות והם חודרים לבשר [ולכן תמיד הם נמצאים רק בחלק הרך של הבשר שיותר קל להם לחדור בזמן הקצר שיש להם עד אשר מקפאים אותם

באוניות]. ובכל זה אין הבדל בין סוגי הדגים אלא בכל מדינה שזה מצוי שם התולעים, ושיטת הדייג היא שהוא נפגש עם הטמפרטורה הרגילה ואיננה בקירור אפשר למצוא את התולעים בבשר וזה אכן המציאות בדגי הסלמון, הפלאונדר, הסול, הפולוק, ההרינג ושאר דגים המגיעים מאלסקה, קנדה, רוסיה ועוד. שכך היא שיטת הדייג שלהם והשיווק למפעלים הוא כשהדגים מנוקים וקפואים, ולכן כל אותם תולעים שנותרים בדפנות הבטן מתעוררים מתנומתם ומתחילים לחדור אל הבשר. ואז הם בזמן ההקפאה נותרים כמות שהם בצורות שונות בבשר הדג. ומאידך בכל הדגים שנותרים טריים במי קרח התולעים עדיין בתנומתם, ואינן פעילות עד זמן העיבוד, ואם בזמן העיבוד מנקים היטב, הם אינם נמצאים בבשר כלל.

ומכאן כב' גם יבין מדוע אני כותב בכל מיני פירסומים שההרינג בחזקת נקי – וזאת מכיון שאנחנו בודקים הרינג כבר שנים הן בנורבגיה, והן בארץ ישראל שהרוב המוחלט מגיע מנורבגיה, ותמיד נמצא נקי*. ומאידך, המיובאים מאלסקה או בחלק של קנדה, או ארה"ב או רוסיה, ניתן למצוא נגיעות גם בבשר – ואין לי מידע מפורט באחוזים שזה קיים שם, אך אני מעריך שזה כפי המצוי בסול ובפלאונדר ובאחרים – וכל זה עקב השיטות השונות של סוג הדייג של אותם דגים.

אם כן נמצינו למדים למסקנת הדברים:

- א. ההיתר של תולעים בבשר הדגים היא הלכה פסוקה וכן המנהג בפועל בכל סוגי הטפילים המצויים רק בבשר הדגים.
- ב. מדברי כל הראשונים מבואר שההיתר איננו הלכה למשה מסיני, אלא יש בו טעם, שתולעים אלו לא באו מבחוץ ולכן אין דינם כשרץ המים, כיון שמעולם לא שרצו במים.
- ג. תולעת אניסאקיס להבדיל משאר סוגי הטפילים שבבשר נמצאת גם בדפנות הבטן, ואם כן יש רגלים לדבר שכשם שאסורה במעיים כך היא תהיה אסורה גם בבשר.
- ד. תולעת זו, לכו"ע מקורה מבחוץ וזה על פי כמה הוכחות מן המציאות גם ללא דברי המומחים, וק"ו שכל המומחים מסכימים לדבר, וא"כ דינה כתולעת

* למעשה בהרינג יש צורות שונות של עיבוד וראה בטבלה בפירוט יתר.

ששרצה במים, ודינה כשרץ אף אם אח"כ היא נמצאת בבשר.

ה. תולעת זו, אין כ"כ חשיבות לגודלה, כי אחרת נתירה גם בבני המעיים. אולם לגופו של עניין ברוב המוחלט של הבדיקות בשרימפסים ובדגיגים הקטנים היא נמצאה על ידינו בגודל של כ 0.5 ס"מ [וכך גם דעת גדולי המומחים ששוחחתי והתכתבתי עמם], וגם בפעמים הבודדות שמצאנו קטן ממילימטר ואף היה בגודל כחצי מ"מ, מ"מ זה ניכר היטב לעין ומעולם לא מצאתי גודל זעיר שיש להסתפק אם הוא מיקרוסקופי. [כולל כאשר חיפשתי בכל אמצעי הגדלה שיש לנו במעבדה].

ו. גם לאותם האומרים שגודלה כ 0.2 מ"מ עדיין זה נחשב כניכר לעין מפאת גודלה וכדין המילב"ן [האקריות] ועוד. וגם אם יאמר מי שרוצה לומר נגד המציאות הנראית לעינינו שהיא מיקרוסקופית עדיין יש לזכור את הדיעות של גדולי דורינו שאם כעת היא נראית לעין אף שבתחילתה אינה נראית לעין דינה כפירשה ואסורה במצב שלפנינו שהיא נראית לעין.

ז. ובנוסף לכל האמור הבאתי את המציאות שנכתבה ע"י המומחים ואנו נתקלים בה במציאות חוזרת ונשנית, שתולעים אלו נמצאים ברובם המוחלט בתנומה מוחלטת בתוך הדג, ותמיד שמוציאים את הדג מן המים אותם תולעים סגורים בספירלה ואינם בתנועה, ורק לאחר שהם מתחממים מעט הם נכנסים לפעולה ואז חודרים לבשר, כלומר כל חיותם דינם כתולעים שבמעיים ורק לאחר המוות חודרים לבשר, וממילא מעולם לא היה דינם כתולעים בבשר. ובס"ד ציינתי את המחקר שעשינו בחודש האחרון בנורבגיה שמשאשר את המציאות הידועה לנו כבר שנים מאז שהתחלנו לעסוק בנושא.

ח. מן הסעיף האחרון אנו למידים מדוע בנורבגיה בכל דגי ההרינג למרות שיש ריבוי גדול במעיים ובדפנות הבטן, אין מוצאים כלל בבשר. וכן בדגי בקלה בארגנטינה כאשר הם מעובדים במפעל, כיון שבשניהם לאחר הדיג הדגים נכנסים למים קרים מאד שהדג מת, והתולעת ממשיכה בתנומתה, והדגים מגיעים למפעל כשהם טריים וקרים ומעובדים מייד ולכן הם נקיים. וכל זה להבדיל מאותם דגים שדגים אותם בשיטות דיג אחרות, והם מתחממים עד לנקיטת שעושים להם באוניות עצמם, או ההקפאה שמקפיאים אותם כדי לשלחם לעיבוד לאחר זמן, וגם בזה רואים הבדל ברמת הנגיעות בין הדגים שמקפיאים אותם ללא בני מעיים שאז הנגיעות גבוהה יותר כי הם עוברים זמן חימום גבוה יותר, לבין אותם הנידוגים עם בני המעיים, שהנגיעות בבשר מופחתת יותר.

ט. לסיום, אני רוצה להדגיש שבדגים שבעיקר הם נגועים והם הדגים המיובאים מאלסקה כקפואים למפעלי העיבוד בעולם ובעיקר בסין, רמת הנגיעות גבוהה בין דגי הסלמון שיש רוב נגיעות בכמה וכמה תולעים בכל דג ודג [וכמובן שדגי סלמון מהכלובים נקיים וכמבואר לעיל]. וכן המציאות בדגי פלאונדר, קוד ועוד. לבין דגים אחרים כגון יילו פין סול או פולוק שבכל דג יש תולעת אחת או שניים והכי נקי שראיתי זה כל דג שני שהוא נגוע, [וזה המיעוט יותר כי המצוי יותר זה נגיעות בכל דג]. הרי שיש לנו חזקת נגוע ודאי בדגים אלו. ואותם המסתמכים רק על הגויים בבדיקה ללא משגיח ישראל מומחה שעומד על גבם טעות גדולה בידם, כי אף אם משגיח מומחה העבודה קשה מאד, וק"ו לסמוך על הגויים בלבד שמנסיוני כל התועלת שלהם היא לכל היותר 30-40% מניקיון הנצרך לעשותו, וגם זה תלוי מאד בסוגי המפעלים וברמת הנגיעות של התוצרת. די לי לציין שצוות מומחים שלנו שהיה לפני חודש בסין לייצר פולוק בהשגחה צמודה וכמובן ללא עור [שצבעו כהה וחובה לבדוקו משני הצדדים] ולמרות כל הבדיקות שנערכו 4 פעמים בכל הדגים הריבוי היה כל כך עצום עד שלמרות כל העבודה נותר מעל 12% נגיעות של אניסאקיס בבשר הדגים, ובלית ברירה פסלנו את כל הייצור, והצוות שב ריקם!

וטרם אכלה, ברצוני לציין שטרם שיצאנו בפירסום גדול לציבור הרחב להיזהר מתולעת זו ולהקפיד על נקיון הדגים, שאלנו את דעת גדולי ופוסקי דורינו שליט"א, וקיבלנו את הוראתם לאסור הן מפיהם או מפי כתבם, וכל מפגש עם גדולי ופוסקי הדור היה עם הדגים בפועל, כאשר הראינו להם את התולעים במעיים, ואת אותה תולעת גם בבשר הדג, [בד"כ הסלמון ולעיתים הסול והפולוק]. וכולם ענו ואמרו כאחד שיש בכה"ג חשש לאיסור תורה. ואף מגדולי ישראל שיש אחרים שפירסמו את שמותיהם להתיר, נגשנו לפנייהם עם הדגים, והצגנו את השאלות ולאחר מו"מ הורו שיש לאסור. ובניהם מרן הגר"ח גריינמן שליט"א שהורה לי בעל פה לפני בניו וב"ב שיש לאסור תולעת זו, ואף פירסמו זאת בשמו בבית הכנסת של הרב שיש להיזהר בדגים מסוימים בתולעת זו. וכן כתב במכתב להדיא הגאון רבי ניסים קרליץ שליט"א שהגם שהעיקר להלכה שכל סוגי הטפילים בבשר הדגים מותרים, תולעת אניסאקיס כיון שנמצאת גם בדפנות הבטן וגם בבשר הרי שיש לאוסרה. ואף מרן בעל השבט הלוי פירסם בערב פסח בשנה שעברה שתולעת אניסאקיס חמורה יותר ממה שכתב בספרו לאסור תולעים אחרים שבבשר הדגים כיון שהיא גם בדפנות הבטן ויש רגלים לדבר שהיא באה מבחוץ. ובערב פסח בשנה שעברה אף פירסמו הגאונים רבי מרדכי גרוס יחד עם הגרמ"מ קארפ שליט"א גילוי דעת בשם מרן הגריש"א שליט"א שיש

להחמיר ולאסור תולעת זו. ובערב ראש השנה האחרון אף הורה להגרמ"מ קארפ שליט"א שאסור לתת הכשר על דגים אלו לפני הניקוי שלהם ואסור למוכרם כי מכשילים בכך את הרבים.

ועל כן לאחר פירסום הדברים ע"י גדולי הדור שליט"א יצאנו בשנה האחרונה בפירסומים לרבים שיש להיזהר מתולעת זו. וזאת למודעי, שאין כל ממש בטענות שאין אפשרות ללא זה, כיון שלכל דג יש תחליף ממקור אחר כלומר מים אחר שהוא נקי וללא חשש תולעי אניסאקיס, או מצורת דייג שונה שאין בה חשש שהתולעים נכנסים לבשר. וגם מאותם מקורות שיש בהם תולעים לרוב, הצלחנו בשלשת השנים האחרונות לייצר עם פיקוח מומחים ללא תולעים, כלומר גם בזה יש תקנה.

וחשוב לי להדגיש, שכל הסיבה שהתחלנו לייצר דגים אלו בייצורים מיוחדים זה היה רק למטרת הבדיקה שיש אפשרות שכזו, כדי להשלים את התמונה המליאה להביאה לפני גדולי ישראל ולפני הציבור הרחב. ולאחר שראינו שלצערי יש עדיין ייבוא עם הכשר ללא כל אכפתיות מעניני הטפילים, ולא דווקא מטפיל זה, אלא מאיסורים גמורים שלכו"ע אסירי כגון כינת הסלמון שעל עור הדגים. או תולעים במעי הדגים כגון בבקלה צעיר, ועל הכל יש חותמות כשרות ללא שום הודעה לציבור על החובה לנקות או כיר"ב, וכל זה למרות שנפגשתי עם רובם והתריתי בפניהם על התקלות שזה גורם לציבור, רק אז נאלצנו לתת חותם מיוחד האומר שהתוצרת נבדקה מטפילים, כדי שיוכל הציבור לרכוש ללא חשש. וב"ה לאט לאט זה גורר את האחרים להקפיד על טפילים חיצוניים, תולעים בדפנות הבטן, וב"ה מתרבה המודעות גם על תולעי אניסאקיס שבתוך הבשר. [וסיומת זו, אני כותבה כיון ששמעתי איזו שהם דברים שאינם ראויים].

והיי"ת יצילנו משגיאות ויראנו מתורתו נפלאות, ויזכנו שלא נכשל בדבר הלכה, והכל בעזה"י מתוך אהבה ואחוה, שלום ורעות.

בברכה

שניאור

זלמן רווח

הרה"ג רבי אליהו ראש שליט"א

חוקר תורני ראשי ומנהל תחום

פסיקה הלכתית של המכון

בענין הקדמה בברכות

א. גרסינן בגמרא (ברכות מ:) היו לפנין מינין הרבה רבי יהודה אומר אם יש ביניהם מין שבעה עליו הוא מברך וחכמים אומרים מברך על איזה מהם שירצה, ע"כ. ובגמרא (שם מא.) אמר עולא מחלוקת בשברכותיהן שוות דרבי יהודה סבר מין ז' עדיף ורבנן סברי מין חביב עדיף (ואיזה שירצה דקתני במתני' את החביב עליו משמע, רש"י) אבל בשאין ברכותיהן שוות דברי הכל מברך על זה וחוזר ומברך על זה.

עוד שם בגמרא, פליגי בה רבי אמי ורבי יצחק נפחא חד אמר מחלוקת בשאין ברכותיהן שוות דרבי יהודה סבר מין ז' עדיף ורבנן סברי מין חביב עדיף אבל בשאין ברכותיהן שוות דברי הכל מברך על זה וחוזר ומברך על זה וחד אמר אף בשאין ברכותיהן שוות נמי מחלוקת וכו' ובמאי פליגי אמר רבי ירמיה להקדים דאמר רב יוסף ואיתימא רבי יצחק כל הקודם בפסוק זה מוקדם לברכה שנא' ארץ חטה ושעורה ותאנה וגפן ורימון ארץ זית שמן ודבש. ושם בגמרא (דף מא:) רב חסדא ורב המנונא הוו יתבי בסעודתא אתו לקמייהו תמרי ורמוני שקל רב המנונא בריך אתמרי ברישא אמר ליה רב חסדא לא סבירא ליה מר להא דאמר רב יוסף ואיתימא רבי יצחק כל הקודם בפסוק וכו' אמר ליה זה שני לארץ וזה חמישי לארץ (ארץ זית שמן ודבש דכתיב בסיפא דקרא הפסיק ארץ את הסדר וחזר לעשות זיתים ותמרים חשובים מרמונים שהרמון חמישי לארץ הכתובה בראש המקרא ודבש שני לארץ הכתובה בסופו, רש"י) אמר ליה מאן יהיב לן נגרי דפרזלא (רגלים של ברזל, רש"י) ונשמעינך (נשמשך ונלך אחרוך תמיד, רש"י).

ב. ופסקו רוב הראשונים הלכה כרבי יהודה בברכותיהן שוות [התוס' והרא"ש ותר"י והראב"ד והרשב"א וכן פסקו הבה"ג והסמ"ג והמרדכי כרבי יהודה וכן כתב המרדכי בשם הר"ם פסק כרבי יהודה ונראה מתוך לשונו (של המרדכי) שגם הוא סובר כן, דלא כרב האי ורש"י שפסקו כרבנן, עי' ב"י]. וכן פסק השו"ע (סי' ריא ס"א) היו לפניו מיני פרות הרבה אם ברכותיהן שוות ויש ביניהם ממין שבעה מקדים מין שבעה אפילו שאינו חביב כמו המין האחר, ע"ש.

והביאו ראיה לפסיקה זו ממה שתמה רב חסדא על רב המנונא שהקדים התמרים לפני הרמונים ולכאורה מאי קשיא ליה דילמא היה חביב לרב המנונא התמרים ולכן הקדימן אלא ודאי דהלכה כרבי יהודה ולכן טען רב חסדא שהיה לו להקדים המין שבעה היותר מוקדם על החביב, כן ביארו הראיה התר"י והרא"ש וכן ביארו החכמת שלמה והגר"א בשו"ע בדברי התוס'.

מזה שפטו התוס' ד"ה אמר רבי ירמיה דיש לגרוס דאמר רב יוסף וכו' בדל"ת וזה מתקשר למה שאמר רבי ירמיה דגם באין ברכותיהן שוות מחלוקת דלרבי יהודה מקדים המין שבעה ולחכמים מקדים המין החביב ולזה הביא ראיה מרב יוסף שיש להקדים המין שבעה היותר מוקדם בפסוק וכ"ש היכא דאחד לאו ממין ז' דמין ז' עדיף כמו שביארו רש"י והתר"י והיינו כרבי יהודה ודלא כר' שמעיה בתוס' שכתב דגרסי' אמר רב יוסף ואין זה מתקשר ללמעלה ואתיא רב יוסף כרבנן ומיירי בשאין חביבין, ע"ש בתוס'.

ועל פי זה כתב הגר"א בביאורו על השו"ע דמשמע דהתוס' פסקו כמאן דאמר דאף בשאין ברכותיהן שוות פליגי אלא שרוב הפוסקים (הרי"ף והרא"ש) פסקו כלישנא קמא דבשאין ברכותיהן שוות לא פליגי וכן פסק השו"ע וכתב הגר"א שנראה דגרסו "אמר" רב יוסף בלי דל"ת אלא דאי אפשר לפרש לשיטתם כמו שאמר ה"ר שמעיה בתוס' דסבר רב יוסף כחכמים שהרי הם כתבו דהלכה כרבי יהודה לכן צ"ל דרב יוסף איירי בשברכותיהן שוות וזה אתיא כמאן דאמר דפליגי רק בשברכותיהן שוות [כמו שתירץ התר"י דף כט. מדפי הרי"ף בתירוץ הראשון, ובתירוץ השני כתב שם דחטה מיירי שעשה ממנה דייסא דהוי ברכתו מזונות ומקדים לבפה"ע כמו שבפה"ע מקדים לשהכל, ועי' להלן בדברינו] ולכן פסקינן כלישנא קמא דהויא ליה תרי נגד חד שהרי עולא וכן אחד משניהם (רבי אמי או רבי יצחק נפחא) סברי דפליגי רק בברכותיהן שוות נגד השני שבשנים הנ"ל דסבר דאף בשאין ברכותיהן פליגי ולכן פסקינן כהרבים דבברכותיהן שוות הוא דפליגי אבל בשאין ברכותיהן שוות לא פליגי.

ג. אלא דעדיין עלינו לבאר כונת עולא וסייעתו דכשאין ברכותיהן שוות מברך על זה וחוזר ומברך על זה ונחלקו בזה הראשונים דהתוס' פירשו דבזה רבי יהודה מודה לחכמים דיקדים את החביב (דמוטב שנאמר דהיחיד מודה לרבים ולא להיפך) וכן דייקו הראשונים מרש"י (אבל הראש יוסף והפני יהושוע כתבו דלולא דברי הראשונים מדברי רש"י משמע שיקדים מה שירצה וכשיטת הרא"ש) וכן דייק התר"י מדברי הרי"ף שהוסיף דמברך על זה וחוזר ומברך על זה "ואיזה שירצה יקדים", ע"ש. וגם התר"י הסכים לזה. וכן כתב הטור בשם סמ"ק.

והטעם דלרבי יהודה יקדים החביב כשאין ברכותיהן שוות אע"פ שכשברותיהן שוות מין ז' עדיף נראה לי משום דלברך מין ז' אינו מעלה בעצם הברכה אלא דזה לכבוד ארץ ישראל שמברכים דוקא על הפרות שנשתבחה בהם, משא"כ כשמימלא מברכים על שניהם יש להקדים החביב דהשתא הוא מברך בהתלהבות יותר על הפרי האהוב עליו (ועוד דכיון שנהנה יותר בחביב החיוב מוטל עליו לברך ביתר שאת דכל הברכות על ההנאה נתקנו כמו שאמרו כל הנהנה וכו', וכן מדוקדק בלשון הרא"ש סי' כה). [ומאן דאמר בגמרא דגם באין ברכותיהן שוות מחלוקת צריך לומר דגם עתה שמברך על שניהם יש לו להקדים המין ז' לרבי יהודה לכבוד ארץ ישראל].

אבל לעומת זה כתב הרא"ש דמדלא קאמר מברך על זה וחוזר ומברך על זה וחביב עדיף אלמא אפילו אחד מהם חביב יכול לברך על השני דכיון שצריך לברך על השני אחר אכילת הראשון אין עדיפות בחביב דלא שייכי זה לזה כלל ומה שתלו לרב יהודה עדיפות במין ז' ולרבנן בחביב היינו כששניהם נפטרים בברכה אחת, עכ"ל.

והמהבר בשו"ע (סי' ריא סוף ס"א) כתב דאם אין ברכותיהן שוות אפילו יש בהן ממין ז' כגון צנון וזית איזה מהם שירצה יקדים ואפילו אינו חביב וי"א שגם בזה צריך להקדים החביב, ע"ש. נמצא שסתם כדעת הרא"ש והביא שיטת התוס' בשם יש אומרים [וציין בבאר הגולה דהיש אומרים הוא שיטת התוס' והתרי"ו והרשב"א בשם רב האי וסמ"ג. ואולי יש להגיה סמ"ק במקום סמ"ג כמו שהוא בטור] ובמ"ב (סק"ט) כתב דיש לנהוג כהי"א שהוא שיטת רוב הפוסקים ובפרט דגם לדעה ראשונה הברירה היא בידו, ע"ש.

והנה הב"י הביא עוד שיטת המרדכי דכשאין ברכותיהן שוות מודו רבנן דמקדים מין ז' וכתב הב"י דהוא היפך כל דברי המפרשים אבל הבה"ל הביא מהא"ר דהרבה ראשונים קיימי כשיטת המרדכי. ועי' ד"מ שכתב דהרמב"ם סובר כדברי המרדכי (ואני בעניי לא הבנתי דבריו הקדושים שהרי בפרוש כתב הרמב"ם פ"ח הי"ג דאם אין ברכותיהן שוות מברך על כל אחד מהם ברכה הראויה לו ואיזה מהם שירצה יקדים ואם אינו רוצה בזה יותר מזה וכו', משמע דדעתו כהתוס').

ובאמת לפי שיטת המרדכי מבואר היטב מה שאומרת הגמרא אחרי שתירצה דהצנון עיקר אי הכי אימא סיפא רבי יהודה אומר מברך על הזית שהזית ממין ז' וכי לית ליה לרבי יהודה כל שהוא עיקר ועמו טפלה מברך על העיקר ופוטר את הטפלה וכי תימא הכי נמי דלית ליה וכו' ומשמע דאם לרבי יהודה לית ליה דמברך על העיקר ופוטר את הטפל הוה אתי שפיר מה שמברך על הזית

תחילה שהזית ממין ז' ולהמרדכי ניחא דלא נחלקו חכמים על רבי יהודה אלא בכגון זה שהצנן עיקר אבל כשאין עיקר מודו לרבי יהודה דמברך על המין ז' כשאין ברכותיהן שוות אבל לשיטת התוס' לכאורה קשה דאפילו אם לית ליה לרבי יהודה דמברך על העיקר מ"מ היה לו לברך על החביב ולמה אמר רבי יהודה דמברך על הזית שהזית ממין ז'. וצריך לומר דמה שאמרו התוס' דכשאין ברכותיהן שוות מודה רבי יהודה דמברך על החביב הוא לפי המסקנא דהברייתא חסורי מיחסרא ואין ראייה לכאן ולכאן ולכן פירשו התוס' דעדיף לומר דרבי יהודה שהוא היחיד מודה לחכמים אבל ברור שאם היינו מוצאים ברייתא מפורשת שהיתה קובעת דבאין ברכותיהן שוות מברך על המין ז' פשוט היו מודים התוס' למרדכי דכך יש לבאר גם בדברי עולא דבשאין ברכותיהן שוות דברי הכל מברך על מין ז' דבזה מודו חכמים לרבי יהודה [וגם המהרש"א נגע בנקודה זו, ע"ש].

והנה כל זה שכתבנו הוא לפי מה שהבין הב"י בדברי המרדכי אבל כשאני לעצמי נראה לי יותר שהמרדכי פסק כהלישנא שניה דפליגי אף בשאין ברכותיהן שוות ופסק כרבי יהודה והוא בדיוק כמו שהסביר הגר"א בדברי התוס' [ובאמת משמע במרדכי שאפילו הפוסקים שכתבו דחביב עדיף היינו כרבנן ולא כרבי יהודה וגם סוף דבריו מתפרש לפי האמור, ע"ש. שוב מצאתי למאמר מרדכי שהביא דהא"ר פירש המרדכי לפי דרכנו אלא שהמאמר האריך להצדיק הבנת הב"י בפ' דברי המרדכי, ע"ש. ולענ"ד נראה דהמאמר לא שת לבו למה שכתב המרדכי והיינו כרבנן. וע"ע בחידושי אנשי שם על המרדכי איך שביאר מילים אלו].

ד. וזה לשון הרמב"ם בה' ברכות (פ"ח הי"ג) היו לפניו מינין הרבה אם היו ברכותיהן שוות מברך על אחת מהם ופוסט את השאר ואם אין ברכותיהן שוות מברך על כל אחת מהם ברכה הראויה לו ואיזה מהם שירצה להקדים מקדים ואם אינו רוצה בזה יותר מזה אם יש ביניהם אחד משבעת המינים עליו הוא מברך תחילה, עכ"ל.

ופי' הב"י דמה שאמר הרמב"ם דאיזה מהם שירצה להקדים מקדים היינו לומר שאם היה מין אחד חביב לו מחבירו בין שברכותיהן שוות בין שאינן שוות בין שיש ביניהם ממין ז' בין שאין ביניהם ממין ז' מקדים החביב ורבנן דאמרי חביב עדיף, ע"ש. [ועי' בה"ל ס"א ד"ה וי"א שהביא דהרבה ראשונים פסקו כרבנן אף בברכותיהן שוות]. ומה שקשה על זה מהא דרב חסדא דאמר ליה לרב המנונא לא סבר לה מר כל המוקדם וכו' ואי בחביבותא תליא מילתא מאי קא קשיא ליה (וכמו שהבאנו לעיל), יש ליישב כמו שכתב הרשב"א דאי משום הא לא קשיא דרב חסדא דרך שאלה היה שואל האם לא סבר לה מר כרב יוסף וסובר כרב חנן כמו

שהבננו בהו"א שהוא חולק על רב יוסף ולכן לא קפיד מר להקדים את הרמוני או דילמא משום חביבותא דתמרי הוא דקדמת להו ואמר ליה רב המנונא דלעולם סבירא ליה כרב יוסף וגם לא חביבים עליו התמרי יותר מרימוני אלא דתמרי שני לארץ בתרא ורימוני חמישי לארץ קמא, ע"ש.

ולעיל מיניה הסביר הב"י דלפי שיטת הרמב"ם עולא שאמר דבשאיין ברכותיהן שוות מברך על זה וחוזר ומברך על זה לא בא להשמיענו דין הקדמה כלל אלא שאין האחד פוטר את חבירו וכמו שפי' הרא"ש לדעת בה"ג, ע"ש.

ונראה דזה יצא לו לב"י ממה שכתב הרמב"ם "אם היו ברכותיהן שוות מברך על אחת מהם ופוטר את השאר ואם אין ברכותיהן שוות מברך על כל אחת מהן ברכה הראויה לו" ונראה דזה למד הרמב"ם מדברי עולא דאתא להשמיענו דבאיין ברכותיהן שוות אין האחד פוטר את חבירו וכנ"ל. [ובאמת לפי פי' זה מבואר היטב מה שהקשתה הגמרא על עולא מהברייתא דמברך על הצנון ופוטר את הזית].

אבל עיקר ביאור הב"י בדברי עולא אליבא דהרמב"ם קשה לי דבשלמא לפי הבה"ג שהזכיר הרא"ש יש לפרש דכוונת עולא לומר דבשאיין ברכותיהן שוות אין זה תלוי בסברות רבי יהודה ורבנן אם המין ז' עדיף או החביב עדיף אלא הכל תלוי בברכה דאם הברכה מבוררת יותר יש להקדימה (לפי הסימן מג"ע א"ש כידוע) אבל ברמב"ם אי אפשר לפרש כן שהרי הוא כתב דבשאיין ברכותיהן שוות יש להקדים החביב וע"כ דכך הבין בדברי עולא דבאיין ברכותיהן שוות יש להקדים החביב וכמו שפירשו התוס' והתר"י [אלא דפליגי בברכותיהן שוות דלפי התוס' והתר"י הלכה כרבי יהודה דמין ז' עדיף והרמב"ם פסק הלכה כחכמים דחביב עדיף].

והנה הביאור הגר"א על השו"ע (סי' ריא ס"ב) ביאר דברי הרמב"ם באופן מחודש ולדעתו מה שכתב הרמב"ם ואיזה מהם שירצה להקדים מקדים וכו' אינו חוזר אלא על מה דסמיק ליה בשאיין ברכותיהן שוות אבל בשברכותיהן שוות לא ביאר הרמב"ם הקדמתם כלל והסביר שהרמב"ם פסק כלישנא השניה דפליגי בשאיין ברכותיהן שוות וגרס בגמרא וחד אמר בשאיין ברכותיהן שוות מחלוקת וכו' ולא גרסי' "אף" דדוקא בשאיין ברכותיהן שוות פליגי אבל בברכותיהן שוות לא שייך קדימה כלל אלא מברך על אחד ופוטר את חבירו ופסק כחכמים. ומה שהקשה רב חסדא לרב המנונא שהקדים התמרי לרימוני מהא דאמר רב יוסף הסביר הגר"א דלפי הרמב"ם גרסינן שם ענבים ורמונים כמבואר ברמב"ם (פ"ח סוף הי"ג) ומדובר בין שברכתו בפה"ג ואין ברכותיהן שוות, ע"ש.

[והנה כיון שפסק הרמב"ם כלישנא בתרא נראה דהיה גורס דאמר רב יוסף בדל"ת (ועי' מה שכתבנו לעיל אות ב בשם הגר"א שהראשונים שפסקו כלישנא קמא גרסו אמר רב יוסף). והויא קשיא לי על הרמב"ם שפסק כחכמים הלא רב יוסף סבירא ליה כרבי יהודה ותירץ לי רבי הרב יוסף סויצקי שליט"א דאין ראיה דסבר רב יוסף כרבי יהודה דאפשר דרב יוסף דיבר בשניהם חביבים אלא דהביאה הגמרא ראיה מרב יוסף דבאין ברכותיהן שוות שייך הקדמה].

ה. וגם שיטת הרמב"ם הזכיר השו"ע בשולחנו הטהור (סי' ריא ס"ב) וז"ל ולהרמב"ם אם היה מין אחד חביב לו יותר בין שברכותיהן שוות בין שאינן שוות, בין שיש בהם ממין שבעה בין שאין בהם ממין שבעה מקדים החביב לו יותר אז באותה שעה ואם אינו רוצה בזה יותר מבזה אם יש ביניהם משבעת המינים עליו מברך תחילה, ע"כ.

ומה שכתב השו"ע שמקדים החביב לו יותר באותה שעה מבואר בב"י דזה יצא לו ממה שכתב הרמב"ם ואיזה מהם שירצה להקדים מקדים ולא כתב שמקדים את החביב תחילה ודייק מזה שהרמב"ם אינו מפרש כמו שפירשו התר"י והרא"ש דחביב היינו אותו שחביב עליו ברוב פעמים אלא חביב היינו אותו שחביב עליו עתה, ע"ש. [וגם שיטת התר"י והרא"ש הזכיר המחבר בשו"ע סס"א וז"ל ונקרא חביב המין שרגיל להיות חביב עליו אפילו אם עתה חפץ במין השני, ע"ש. אבל הטור הזכיר רק שיטת הרא"ש והתר"י].

ויש לי בזה מקום עיון שהרי גם הרי"ף אחרי שהביא דברי עולא סיים וז"ל אבל כשאין ברכותיהן שוות דברי הכל מברך על זה וחוזר ומברך על זה ואיזה שירצה יקדים, ע"ש. ואעפ"כ ביאר התר"י כונתו שיש להקדים הרגיל להיות חביב אצלו אפילו שעתה רוצה להקדים השני. וגם ברא"ש לא משמע שהרי"ף חולק על מה שפירש דחביב היינו אחד מהמינים חביב תדיר עליו ואפילו רוצה עתה לאכול מין אחר תחילה מברך על החביב, ע"ש. משמע שלא דקדקו לשון הרי"ף כדקדוק ה"י וע"כ שהבינו דהרי"ף לשון המשנה נקט אם כן אף אנו נאמר בדברי הרמב"ם דמה שכתב ואיזה מהם שירצה להקדים מקדים לשון המשנה נקט ותו לא מידי. אמנם הבה"ל (בס"א) כתב שבאו"ז משמע כדברי ה"י דמה שכתב הרמב"ם חביב היינו מה שמתאוה לאוכלו, ע"ש.

[המשך הסוגיא יבוא ברצות ה' בגליון הבא]

מדור שו"ת

שאלות שנשאלו בבית ההוראה
שע"י המכון למצוות התלויות בארץ

הרה"ג רבי אליהו ראש שליט"א
חוקר תורני ראשי ומנהל תחום
פסיקה הלכתית של המכון

שאלה: אשה שלשה עיסה גדולה על מנת לאפות חלק ממנה עכשיו והחלק השני בשבוע הבא האם היא חייבת בחלה.

תשובה: השו"ע ביו"ד (סי' שכו ס"ב) פסק שהעושה עיסה לחלקה בבצק פטורה. וכתב הש"ך (סק"ה) דהיינו שעושה בצק לחלקה לאנשים הרבה. ומבואר מדבריו שאם עושה בצק לחלקה לעצמה חייבת וכן כתבו הלבוש והדרישה והב"ח וכן המנהג היום להפריש עיסה אף שרוצה לחלק אח"כ את עיסתה ולאפות לחמים קטנים ואע"פ שמדברי התוס' בברכות (דף לח.) ד"ה לחם לא משמע הכי כבר יישבו המנהג כמה גדולים בתשובותיהם בכמה אופנים והובא בפתחי תשובה (סק"ב). [ודעת המעדני מלך הובא שם בפ"ת שכתב דאם מתכוונת לאפות חלק עכשיו וחלק מאוחר יותר כגון שחרית וערבית פטורה, דעה יחידאה היא ולא חיישין לה].

שאלה: האם אפשר לעשר אבוקדו קשה מאד שאינו ראוי כרגע לאכילה.

תשובה: כיון שמבחינתו הפרי גמור ויכול לגמור בישולו גם בתלוש, בהחלט נקרא שהגיע לעונת המעשרות ולא גרע מתפוחי אדמה שאינראויים לאכילה אלא לאחר הבישול וחייב במעשרות.

שאלה: האם יום טוב קובע למעשר לאסור אכילת עראי מפרות טבל ביום טוב.

תשובה: המשנה פ"ד דתרומות מ"ב תנוקות שטמנו תאנים לשבת ושכחו לעשרן

לא יאכלו למוצאי שבת עד שיעשרו. ופירש הרע"ב דכיון שקבעתן שבת למעשר אסורים לעולם עד שיתעשרו. ועי' עוד במשנה מסכת תרומות פ"ח מ"ג היה אוכל באשכול וכו' חשכה לילי שבת רבי יהושוע אומר יגמור ורבי אלעזר אומר לא יגמור. ופירש הרע"ב חשכה לילי שבת והיה אוכל אכילת עראי ושבת קובעת למעשר ואפילו אכילת עראי אסורה, רבי יהושוע אומר יגמור למוצאי שבת אבל בשבת עצמו מודה דאסור. וכן הוא בביצה (דף לד:): והסבירו הטעם משום דכתיב וקראת לשבת עונג ופרש"י דכיון דאקרי אכילה דידיה עונג קבעה שאן בה עוד שם עראי אלא שם קבע, ע"ש. וכן פסק המחבר בשולחן הטהור יו"ד (סי' של"א סעיף פג וסעיף קיב).

ולענין יום טוב כתב השער המלך בהלכות מעשר (פ"ה הכ"ג) דכי היכי דשבת קובעת למעשר הכי נמי יו"ט דיו"ט נמי שבת מיקרי וכו'. והוכיח כן מהר"ש (דמאי רפ"ד) [וכן הוא בפ"י הרא"ש שם]. אבל סיים השער המלך שמצא להדיא במאירי (ביצה דף לה:): דיום טוב אינה קובעת משום דביום טוב לא כתיב ביה עונג. וכן כתב הפ"ת יו"ד (סי' שלא ס"ק יא) בשם הצ"ח והפנ"י דיו"ט אינה קובעת למעשר. וכן החליט מרן מלכא בשו"ת יב"א (ח"ב סי' יט אות ד, ז, ח) בשם המאירי והאחרונים, ע"ש.

והנה הלשון שהעתיק השער המלך מהמאירי הוא בחידושי המאירי ביצה (סוף דף לד:): [וכידוע שחידושי המאירי לחוד ובית הבחירה לחוד]. אבל בבית הבחירה ביצה (דף ג.) ד"ה כל שהוא מתנה וכו' כתב להדיא המאירי שהיו"ט קובע כשבת. וגם בביצה שם דף לד: ד"ה השבת כיצד וכו' כתב המאירי ולקצת הגאונים ראיתי שהיום טוב כשבת לענין זה ואף אנו כתבנוה בפרק ראשון בשמועת מי שהיו לו שתי כלכלות של טבל. ושוב ראיתי לדרך אמונה (פ"ג מה' מעשר ס"ק כ"ד) שהתעורר בזה וכתב דדעת רוב הראשונים דיו"ט קובע כשבת. ובציון ההלכה (אות סד) ציין למאירי בבית הבחירה והר"ש והרא"ש דמאי ותוס' בכמה מקומות וחי' הרמב"ן חולין (עה:). לכן נראה דהכי נקטינן לדינא דיום טוב קובע כמו שבת וכמו שכתב הרמב"ם (פ"ו מה' יו"ט הי"ז) דכשם שמצוה לכבד את השבת ולענגו כך כל ימים טובים שנאמר לקדוש ה' מכובד וכו', ע"ש. ואם כן גם אכילת יו"ט קובעת כשבת.

מהנעשה והנשמע במכון

חידושים, פעילות, הפקות, ה"ל, ספרים חדשים ועוד

מעמד חנוכת הבית למקווה החדש ולשיפוץ בית

הכנסת והכנסת ספר תורה

תושבי מושב בית עוזיאל, אורחים וידידי המכון, בראשות הראשל"צ הגאון רבי שלמה משה עמאר שליט"א הראשון לציון והרב הראשי לישראל, הרה"ג רבי שניאור ז. רווח שליט"א רב המושב והעומד בראש המכון, שר השיכון הרב אריאל אטיאס הי"ו, רבנים ואשי ציבור, התכנסו ובאו למעמד מפואר ומרומם לרגל חנוכת הבית למקווה החדש והמפואר במושב ושיפוץ בית הכנסת והפיכתו להיכל מפואר לרומם בית אלקנו.

המעמד, שהתקיים יום לפני חג השבועות, נפתח בהכנסת ספר תורה שהיה שייך לצדיק המקובל רבי סלימן צבאן זצ"ל מאלג'יר שבסוף ימיו התגורר במושב ונכתב לפני 75 שנה בדיוק. ספר התורה הוכנס ברוב עם לבית הכנסת המחודש ששוקם ונבנה ברוב פאר והדר וממש כיצירת אומנות בכל חלון ובכל אביזר כשבקדמת בית הכנסת היכל קודש מפואר ביותר.

במהלך הטכס ביקרו הבאים במקווה הטהרה מהמפוארים בכל האיזור לאור התעוררות הרבה לחיזוק עניני הטהרה.

לאחר הכנסת ספר התורה נפנו הנוכחים והאורחים כולם לטקס הגניזה – שהוא טקס מיוחד ליוצאי מרוקו הנוהגים לכרוך את כל בלויי כתבי הקודש עם תכריכים ולהוליכם אחר כבוד ושירים למקום גניזתם.

בתום הטכס נערכה סעודת מצווה ברוב עם וברוב פאר והדר, כשבמהלכה שמעו המשתתפים את דבריו המאלפים של הראשל"צ הגאון הרב עמאר שליט"א שהאריך בענייני חג מתן תורה וחיזק ועורר את המשתתפים לקביעת עיתים לתורה (דרשת הרב מופיעה בגיליון זה). את דבריו סיים הרב בברכות מאלופות לכל המשתתפים והמסייעים ובראשם לרה"ג רבי שניאור רווח שליט"א רב המושב וי"ר המכון למצוות התלויות בארץ שבניצוחו ובהירתמותו לכל דבר שבקדושה זכה לקדש שם שמים באופן מיוחד. הרה"ג רבי שניאור רווח שליט"א הודה

בחמימות לכל המסייעים הרבים לבניית המקוה ולשיפוץ בית הכנסת וכו'. לאחר מכן כיבד שר השיכון הרב אריאל אטיאס את המשתתפים בדברי תורה וחיזוק לכבוד המעמד.

את הערב הגדול הזה ליוו חזנים ופייטנים שהנעימו בשירה וזימרה כמיטב המסורת השורשית לכבוד ה' יתברך.

המשתתפים כולם יצאו ממעמד מיוחד זה בהתרוממות הרוח וותחושה של אחדות שמכוח התלכדות והירתמות רבתי של כולם זכו לרומם בית ה' ולייקר כבוד שמים.